

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

Block, Julia

Jäppinen, Helmi

2013 Porvoo

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Porvoo

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

Block, Julia
Jäppinen, Helmi
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2013

Block Julia, Jäppinen Helmi

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

Vuosi 2013 Sivumäärä 60

Tämän opinnäytetyön aiheena olivat nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutajat, iältään 18-29 vuotta, sekä heille järjestettävä palveluasuminen ja sen sisältö. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaista palveluasumista Itä-Uudenmaan alueella tarvitaan nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Tavoitteena oli tuottaa Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle tietoa nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisällöstä. Tällä opinnäytetyöllä haettiin vastauksia kysymyksiin: mitä nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee sisältää? Millaista yhteistyötä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyy? Minkälaista on nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta?

Tämä opinnäytetyö lähestyi aihetta laadullisen tutkimuksen näkökulmasta. Opinnäytetyön aineisto kerättiin teemahaastatteluna toteutetun täsmäryhmähaastattelun avulla. Täsmäryhmähaastatteluun valittiin asiantuntijatyöryhmä, jolla on vaikutusvaltaa ja tietoa alueen nuorista aikuisista mielenterveyskuntoutujista sekä heidän palveluasumisen tarpeista. Aineiston analysointimenetelmänä oli sisällönanalyysi, ja lähestymistapa oli deduktiivinen, eli teorialähtöinen.

Tämän opinnäytetyön tuloksissa ilmeni, että nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen tulee olla suunnitelmallista, elämänvaiheen huomioivaa sekä elämänhallintaa tukevaa. Sen tulee olla asiakaslähtöistä ja kuntoutujan äänen tulee tulla kuulluksi palveluiden suunnittelussa ja järjestämisessä. Palveluasumisyksikön sijainnin ja olosuhteiden tulee tukea kuntoutumista. Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvän yhteistyön tulee olla moniammatillista sekä omaiset huomioivaa, unohtamatta itse kuntoutujaa. Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien päivätoiminnan tulee olla asiakaslähtöistä ja tarpeenmukaista. Sen tulee olla suunnitelmallista ja sijainniltaan sekä sisällöltään motivoivaa.

Tämän opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan pitää perusteltuna palveluasumisen suuntaamista erityisesti tietyille asiakasryhmälle, tässä tapauksessa nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Tällöin voidaan vastata asiakasryhmän erityistarpeisiin sekä mahdollistetaan tarpeenmukaisen tuen saaminen. Avainasemassa palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa on moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen. Palveluiden kokonaisvaltaisuus mahdollistuu, kun toiminta on suunnitelmallista ja arvioitavissa.

Asiasanat: nuori aikuinen, mielenterveyskuntoutuja, asumispalvelut, palveluasuminen, mielenterveyskuntoutus,

Block Julia, Jäppinen Helmi

The content of young adult mental rehabilitation clients' housing services

Year	2013	Pages	60
------	------	-------	----

The topic of this thesis is young adult mental rehabilitation clients, aged 18-29, their housing services and the content of it. The meaning of this thesis is to find out what kind of housing services young adult mental rehabilitation clients need in the Itä-Uusimaa area. The target of this thesis is to provide information Itä-Uudenmaan Sosiaalipsykiatrisen yhdistys (Eastern Uusimaa Social Psychiatric Society) about the content of young adult mental rehabilitation clients' housing services. This thesis tries to find answers to following questions: what is the content of housing services that are directed to the young adult mental rehabilitation clients? What kind of cooperation is related to the young adult mental rehabilitation clients' services? What are the meaningful daytime activities among young adult rehabilitation clients?

The approach of this thesis is qualitative research. Data to this thesis was collected with a theme interview which was achieved as a focus group interview. The specialist team, which was chosen to the focus group interview, is influential and they have information about young adult rehabilitation clients and what kind of housing services they need. Data analysis of this thesis is content analysis and the approach to the data is deductive.

The outcome showed that the young adult mental rehabilitation clients' housing services should be organized, notice the vicissitude and support life control. It should be customer-oriented and the client's opinion must be heard. The location and the conditions of the housing service unit should support the rehabilitation. The cooperation among young adult mental rehabilitation clients should be multi-professional and it should pay attention to relatives without forgetting the rehabilitation client itself. The daytime activities of young adult mental rehabilitation clients should be customer oriented and it should respond to the clients' needs. It should also be well organized and its location and content should be motivating.

One of the conclusions of this thesis is that it is justified to direct the housing services to a specific client group, in this case young adult mental rehabilitation clients. Then it is possible to answer the client group's special needs and enable the support that accords to the needs. The principal idea in creating and achieving services is multi-professional cooperation and the developing of it. The entity of services is possible when the service is efficiently organized and gradable.

Keywords: young adult, mental rehabilitation client, housing services, supported housing, rehabilitation, mental rehab

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	7
3	Nuori aikuisuus elämänvaiheena	7
	3.1 Myöhäisnuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen kuuluvat kehitystehtävät ja siirtymävaiheet	7
	3.2 Nuorten aikuisten elämän haasteita	9
4	Kuntoutus ja mielenterveyskuntoutus.....	10
5	Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut.....	12
	5.1 Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut	13
	5.2 Tuettua asumista, palveluasumista ja tehostettua palveluasumista	13
	5.3 Asumispalveluiden tarve ja vaikuttavuus	14
	5.4 Asumispalveluja koskevat suositukset ja kehittämissuositukset	15
6	Laadukas palveluasuminen	17
	6.1 Asiakaslähtöisyys palveluasumisessa.....	17
	6.2 Moniammatillisuus ja verkostoituminen palveluasumisessa	19
	6.3 Itsenäistymisen ja aikuistumisen tukeminen palveluasumisessa.....	20
7	Opinnäytetyön toteutus.....	21
	7.1 Toteuttamisympäristö ja kohderyhmä.....	21
	7.2 Opinnäytetyön aineistonkeruu	21
	7.2.1 Teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja täsmäryhmähaastattelu.....	23
	7.2.2 Täsmäryhmähaastatteluna toteutetun teemahaastattelun kuvaus.....	25
	7.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi ja analyysimenetelmät	27
8	Opinnäytetyön tulokset	29
	8.1 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö	29
	8.2 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvä yhteistyö..	31
	8.3 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta	32
9	Pohdinta	33
	9.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu.....	33
	9.1.1 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö	33
	9.1.2 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvä yhteistyö	36
	9.1.3 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta	37
	9.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset kysymykset	38
	9.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimukset sekä kehittämissuositukset.....	41
	Lähteet	44
	Liitteet.....	47

1 Johdanto

Nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat elävät elämänvaihetta, jossa luonnollisesti siirtytään itsenäisempään elämään ja luodaan pohjaa tulevaisuudelle. Jotta tämä on mahdollista, tarvitsevat nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat tukea elämän eri alueilla. Tuki on tarpeen esimerkiksi elämänhallinnan harjoittelussa, sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpidossa sekä oman elämän suunnittelussa. Varhain saatu tuki on nuorille merkittävää. (Grenfors 2008. 52-56.)

Nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat ovat asiakasryhmä, jolla on paljon potentiaalia ja voimavaroja. Oikein suunnatun kokonaisvaltaisen tuen avulla mahdollistetaan nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien itsenäistyminen ja elämässä eteneminen. Sen sijaan, että nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat ajatellaan yhteiskunnan voimavaroja kuluttavana, pitäisi nähdä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mahdollisuudet toimia kokonaisvaltaisina yhteiskunnan jäseninä. Nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat rakentavat elämäänsä tulevaisuutta ajatellen ja palveluasuminen muodostuu monelle tärkeäksi portaaksi matkalla itsenäisempään elämään. Oikein suunnatulla tuella mahdollistetaan voimavarojen löytöminen ja yhteiskuntaan integroituminen (Grenfors 2008, 52-53. Harjajärvi 2008, 50).

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen kanssa. Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistys tarjoaa palveluasumista sekä kuntouttavia palveluita alueen mielenterveyskuntoutujille. Yhdistys on suunnitellut suuntaavansa osan toiminnastaan erityisesti nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Yhteistyö Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen kanssa alkoi syksyllä 2012. Yhteistyön aikana on tehty opinnäytetyön lisäksi kehittämisprojekti, joka on pohjustanut opinnäytetyön aiheen rajaamista nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumiseen.

Tämän opinnäytetyön aiheena on nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö. Tarkoituksena on selvittää, minkälaista palveluasumista Itä-Uudenmaan alueella tarvitaan nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Tavoitteena on tuottaa aiheesta hyödyllistä tietoa Itä-Uudenmaan Sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle, joka voi tulevaisuudessa hyödyntää tietoa toiminnan suunnittelussa. Tässä opinnäytetyössä selvitetään, mitä nuorten aikuisten palveluasumisen tulee sisältää, minkälaista yhteistyötä siihen liittyy ja millaista on nuorten aikuisten mielekäs päivätoiminta.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaista palveluasumista nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille Itä-Uudenmaan alueella tarvitaan. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle tietoa nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisällöstä.

Tällä opinnäytetyöllä haetaan vastausta kysymyksiin: mitä nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee sisältää? Millaista yhteistyötä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyy? Minkälaista on nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta?

3 Nuori aikuisuus elämänvaiheena

Tässä luvussa tarkastellaan 18-29-vuotiaita nuoria aikuisia teoreettiselta kannalta. Tarkastelussa käydään läpi ikäkauteen kuuluvia kehitystehtäviä, siirtymävaiheita ja yksilöllisiä prosesseja. Lisäksi käsitellään tähän elämänvaiheeseen kuuluvia elämänhaasteita sekä aikuistumiseen liittyviä haasteita.

Kehityspsykologiassa nuoruus jaetaan yleisesti kolmeen eri vaiheeseen: nuoruuden varhaisvaihe (12-14 vuotta), nuoruuden keskivaihe (15-17 vuotta) ja nuoruuden myöhäisvaihe (18-22 vuotta). Ikävuosia 22-35 nimitetään varhaisaikuisuudeksi. (Nurmi 2000, 257.) Aiemmin nuoruuden ajanjakso käsitettiin lyhyempänä, mutta nykyään se saattaa ajoittua jopa kahden vuosikymmenen mittaiseksi elämänjaksoksi. Tähän ovat vaikuttaneet elinkeinorakenteen muutos, koulutuksen pidentyminen ja aikuistumisen muuttuminen epämääräisemmäksi tapahtumaketjuksi (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 125). Nurmi ja muut (2006) pohtivat nuoruusikää ja erityisesti sen loppuvaihetta koskevan käsitteistön vaihtelevuutta ja tuovat esille Arnettin ehdotuksen uudesta elämänjaksosta nuoruuden ja aikuisuuden välillä, jota kuvattaisiin termillä ”muotoutuva aikuisuus”.

3.1 Myöhäisnuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen kuuluvat kehitystehtävät ja siirtymävaiheet

Kehityspsykologiassa kuvatut kehitystehtävät ovat eri elämänvaiheisiin liittyviä haasteita, joiden kohtaaminen ja onnistuneet ratkaisut luovat pohjaa hyvinvoinnille ja myöhemmälle yksilön myönteiselle kehitykselle, sekä mahdollistavat siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen. Nurmen(2000) mukaan kehityksen kuvauksen klassikkona pidetään Erik H. Eriksonia. Toinen arvostettu kehityspsykologi on Robert J. Havinghurst. Eriksonin mukaan myöhäisnuoruuden keskeinen kehitystehtävä on ehjän identiteetin muodostuminen. Ehjä identiteetti on perusta

pysyvien ihmissuhteiden luomiselle, aidon läheisyyden kokemiselle ja sosiaaliselle kanssakäymiselle. Havinghurst on tullut tunnetuksi ikään liittyvien kehitystehtävien muutoksien kuvaajana (Dunderfelt 2006,94; Nurmi 2000, 258; Nurmi ym. 2006, 131). Havighurstin mukaan myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä ovat: uudenlaisen mielikuvan luominen vanhemmista ja irtautuminen lapsuudenkodista, oman elämäntyylin löytäminen, taloudellinen vastuunotto sekä pyrkimys sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. Nuoruudessa omaksutuilla arvoilla on suuri merkitys aikuisuudessa. Varhaisaikuisuuteen kuuluvat ajoittainen elämänhallinnan kokemus ja toisinaan elämänhallinnan menettämisen tunne. Oman rajallisuuden tunnistaminen on yksi aikuistumisen piirre ja tärkeä vaihe itsetuntemuksen kehittämisessä. (Dunderfelt 2006, 94-95; Nurmi 2000, 262; Nurmi ym. 2006, 131.)

Muutoksia sisältäviä ajanjaksoja elämässä kutsutaan siirtymävaiheiksi. Siirtymävaiheeseen liittyy epävarmuus muutoksen suunnasta, sekä muuttunut kokemus ympäröivästä todellisuudesta ja itsestä. Siihen liittyy myös sisäistä pohdintaa ja yksilöllisiä merkityksiä. Ihmissuhde-, rooli- ja identiteetti muutokset ovat nuoruuden keskeisiä siirtymävaiheita. Nuoruus ja varhaisaikuisuus hahmotellaan usein siirtymävaiheiden ja vakaiden vaiheiden vuorotteluna. Nuoresta aikuiseksi kasvaminen on itsessään kehityksellinen siirtymävaihe. Lisäksi aikuistumiseen kuuluu useita tilannekohtaisia siirtymävaiheita, esimerkiksi koulutukseen, asumiseen tai ammattiin liittyen. Monta siirtymävaihetta saattaa kasautua lyhyen ajan sisälle, jolloin näistä selviytyminen vaatii paljon voimavaroja. (Nurmi 2000, 259-261; Nurmi ym. 2006, 131, 150.)

Nykypäivänä siirtymävaiheet eivät ole itsestään selvä jatkumo, vaan elämään saattaa tulla epäselviä rajatilanteita. Kun kuvaajina käytetään kehitystehtäviä ja siirtymävaiheita, on huomioitava, että nuoruus on myös yksilön subjektiivinen kokemus. Nuoret tekevät yksilöllisiä valintoja, ohjaavat itse omaa kehitystään ja valitsevat itse erilaisia kehitysympäristöjä. Oman elämän ohjaus perustuu yksilöllisille motiiveille ja tavoitteille, joiden perustana ovat synynnäinen temperamentti ja aiempi elämän historia. Aikaisemmin nuorten valintoja ohjasivat perinteiset kulttuuriset ja traditioihin perustuvat normit, joista nykyisin pyritään enemmänkin irtautumaan. Tämä mahdollistaa erilaisten identiteettien kokeilun ja muuttamisen, jolla on suuri merkitys oman identiteetin rakentamiselle. Muutoksen mukana tuoma mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen on tuonut myös haasteen, koska osa nuorista tarvitsee kehittyäkseen vahvaa ohjausta ja normeja. (Kiviniemi 2008, 24; Nurmi ym. 2006, 134-135.)

Yksilölliset valinnat ja ominaisuudet vaikuttavat myös siihen mihin ryhmään nuori tuntee kuuluvansa. Nuoruuden kuluessa ihmisen kehitysympäristö laajenee vähitellen, perheen lisäksi ystävä- ja kaverisuhteiden rooli muuttuu. Nuoren irrottautuessa vanhemmistaan hän korvaa yksinäisyyden tunteen ystävyys- ja kaverisuhteilla. Ryhmään kuulumisen on välttämätön kehitysvaihe aikuisuuteen kasvussa. Ryhmään kuuluvia yhdistää jokin tekijä, se voi olla asuinpaikka, harrastus tai elämäntyyli. Koska nuoret vielä etsivät omia käyttäytymismallejaan

ja ajatustapojaan, voivat ikätoverit vaikuttaa voimakkaastikin heidän käyttäytymiseen ja ratkaisuihinsa. Ryhmän hyväksyntä auttaa nuorta identiteetin muodostamisessa ja itsenäistymisessä. Kaikilla ryhmillä ei kuitenkaan ole kasvua ja kehittymistä kannustavaa vaikutusta. Siinä missä ryhmä voi tarjota mahdollisuuden myönteiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen, turvalliseen oppimisympäristöön ja rajojen kokeiluun, saattaa se myös mahdollistaa ja painostaa vähemmän toivottavaan toimintaan, esimerkiksi päihteiden käyttöön tai häiriökäyttäytymiseen. Nuorten muodostamat ryhmät muuttuvat ajan kuluessa yhteisestä toiminnasta asioiden jakamiseen ja henkiseen tukemiseen. Muutoksen lisäksi niissä on jatkuvuutta ja tietynlaiseen ryhmään kuulumisen saattaa johtaa myös myöhemmin elämässä samantyyppiseen ryhmään liittymiseen. Myös ystävyysuhteilla voi olla samanlainen merkitys tulevaisuuden ihmissuhteille. Vaikka nuoret itse vaikuttavatkin ryhmien muodostumiseen ja yhdistäviin tekijöihin, ovat ryhmät aina osa suurempaa sosiaalista verkostoa. (Aalberg&Siimes 2007, 71-73; Nurmi ym. 2006, 145-150.)

3.2 Nuorten aikuisten elämän haasteita

Nuoren aikuisen elämään kuuluu muutoksia ja siirtymävaiheita, tunnekuhuja sekä itsensä etsimistä. Kaikki nämä tekijät ovat osaltaan yksilön kehitystä edistäviä tekijöitä, mutta samaan aikaan ne tekevät yksilöstä myös haavoittuvan (Kinnunen 2011, 95; Kiviniemi 2008, 26; Nurmi ym. 2006, 150). Aikaisemmin mainitut kehitystehtävät ja niissä onnistuminen luovat pohjaa ja mahdollisuuksia kohdata aikuistumiseen liittyviä haasteita. Jokaisella nuorella aikuisella on oma yksilöllinen elämän historia ja erilaiset voimavarat haasteiden kohtaamiseen, siinä missä jollain on keinoja selvittää suuristakin haasteista saattaa toiselle vaikeuksia tuottaa jo pienet asiat. Osalle nuorista saattaa kasautua paljon ongelmia, jotka osalla häviävät aikuisiässä ja toisilla vakiintuvat kasautuvaksi ongelmavyöhyhdiksi. Nuori ja nuoren ympäristö muuttuvat jatkuvasti ja samanaikaisesti nuoreen kohdistuu uusia ulkopuolisia paineita, jotka vaikeuttavat aikuistumista. Paineita asettaa niin lähipiiri, yhteiskunta, media kuin nuori itsekin. (Aalberg ym. 2007, 292-293; Nurmi ym. 2006, 150.)

Nuorten elämän tavoitteiden asetteluun ja tulevaisuuden suunnitteluun, sekä niiden haasteisiin, liittyy sisäisiä ja ulkoisia vaikuttajia. Monet nuorten itselle asettamat tavoitteet eivät ole itse pohdittuja ja rationaalisesti aseteltuja, vaan tavoitteiden asetteluun saattavat vaikuttaa ulkoiset vaikutteet sekä ympäristön paineet. Onnistumisia ja epäonnistumisia ei välttämättä osata vielä pohtia tietoisesti ja tulkita muuten kuin tunteiden avulla. Ulkoiset mahdollisuudet vaikuttavat yksilön elämänhallintaan ja luovat haasteita. Ne ovat asioita, joihin yksilö ei pysty itse vaikuttamaan. Keinoja haasteista selviytymiseen on terve itsetunto, hyvät ongelman ratkaisutaidot ja kyky luoda mielekkäitä keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. (Nurmi 2000, 266-274; Nurmi ym. 2006, 156-158.)

Syrjäytyminen on yksi nuoria aikuisia uhkaava haaste elämässä. Nykypäivänä syrjäytymisellä tarkoitetaan huono-osaisuuden kasautumista ja ongelmaksi on myös muodostunut sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus. Yleisimmin syrjäytyminen on taloudellista tai sosiaalista; sosiaalisen verkoston pienentymistä, asunnottomuutta, riippuvuutta sosiaalietuuksista, koulutus- ja työelämästä eriytymistä, mielenterveys-, terveys- ja päihdeongelmia. Syrjäytymiskäsite on laaja ja moniongelmainen ja sen käytöstä on eriäviä mielipiteitä. Eräiden asiaa tutkineiden mukaan syrjäytymisen käsite pitäisi rajata erikseen pois esimerkiksi marginalisaatiosta. Se tarkoittaa syrjäytymistä jostakin elämän osa-alueesta, kun taas syrjäytyminen koskettaa useampaa elämän osa-aluetta. Marginalisaation voidaan katsoa olevan ihmisen tietoinen valinta, kun taas syrjäytyminen on huono-osaisuutta: syrjäytynyt on ajautunut pois yhteiskunnan kentistä ja häneltä puuttuvat elämänhallinnan taidot. (Kuokkanen, Melin, Naumanen & Painilainen 2011, 20; Åstrand 2007, 9-11.)

4 Kuntoutus ja mielenterveyskuntoutus

Tässä luvussa tarkastellaan toimintakykyä ja kuntoutusta sekä syvennyttään mielenterveyskuntoutukseen ja sitä ohjaaviin lakeihin, säädöksiin ja suosituksiin.

Ihmisen toimintakyky on kokonaisuus, jossa keho, mieli ja sosiaalinen ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ihmisellä on fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen osa-alueeseen liittyviä tarpeita ja voimavaroja, joten toimintakyky voidaan jäsenellä näiden mukaan. Toimintakyvyn muuttuessa ihmisen on opittava uudenlaisia toiminta- ja ajattelumalleja. Kuntoutuksen tarkoitus on tukea ihmistä tässä oppimisessa. Toimintakyky voi muuttua esimerkiksi psyykkisen sairastumisen tai syrjäytymisen myötä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuorikemilä & Ihalainen 2009. 9,14-15.)

Yhteiskunnan muuttuessa kuntoutuksen tavoitteet, sisältö ja toimintatavat muuttuvat. Sodan jälkeen 1940 ja 1950-luvulla kuntoutus on ollut tapaturmissa syntyneiden vaurioiden korjaamista, kun taas nykyään kuntoutus on monipuolinen toimintamuoto, jolla pyritään ehkäisemään ja kompensoimaan sairauksiin, vammoihin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä ongelmia. Yleisimmin kuntoutuksella pyritään ihmisten ja väestöryhmien voimavarojen tukemiseen sekä arkielämän hyvinvoinnin lisäämiseen elämänuran eri siirtymävaiheissa. (Järvikoski A. & Härkäpää K. 2011, 8.) Kuntoutus määritellään Sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita koskevassa kehittämissuosituksessa (2007:13) kuntoutujan omaksi toiminnaksi, jolla tavoitellaan hänen omia elämän tavoitteita. Kuntoutuksella lisätään kuntoutujan kykyä toimia menestyksekkäästi sekä lisätään mahdollisuuksia olla tyytyväinen elinympäristöönsä haluamassaan roolissa. Kuntoutuksen edetessä toimintatavat, asenteet, tunteet ja ajatukset muuttuvat suotuisammiksi kuntoutujaa itseään kohtaan. (13.) Valtioneuvoston kuntoutusselonteko (2002) määrittelee kuntoutuksen ihmisen ja ympäristön muutos-

prosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin sekä työllisyyden edistäminen. Se on monialaista ja pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteitaan. (3.) Kuntoutus voidaan nähdä myös yhteiskunnan näkökulmasta. Työvoiman ylläpitäminen ja yhteiskunnan menojen säästö nähdään usein kuntoutumisen tavoitteina, jolloin pyritään vähentämään sairauden tai vammaisuuden aiheuttamia kustannuksia yhteiskunnalle. Ihmisen oikeus onnellisuuteen, itsenäisyyteen ja oikeudenmukaiseen kohteluun ovat oleellisia tekijöitä kuntoutuksessa. (Koskisuus 2004, 10.)

Yhteiskunnallisen näkökulman lisäksi kuntoutus on aina suunnitelmallinen ja tavoitteellinen yksilöllinen prosessi. Yksilön tukena kuntoutuksessa on kuntouttavia palveluita sekä tukipalveluita. Kuntoutuksessa tavoitteina pidetään ympäristön ja yksilön välisen suhteen muutosta, joka näkyy ihmisen toiminta- ja työkyvyn paranemisena sekä parempana selviytymisenä arkielämässä, työssä ja opinnoissa. Se näkyy myös hyvinvoinnin kohenemisena ja elämänhallinnan sekä sosiaalisen aseman vahvistumisena. Näihin tavoitteisiin on mahdollista päästä, vaikka sairauteen tai vammaan liittyviä rajoituksia ja vammoja ei pystyisi täysin poistamaan. Tavoitteena kuntoutuksessa on täysipainoiseen elämään pääseminen luomalla sellainen toimintaympäristö ja löytämällä tarvittavat voimavarat, jotta tämä on mahdollista. Kuntoutujan oma mielipide kuntouttavista menetelmistä ja kuntoutuksen tavoitteista sitoo ja tukee kuntoutujan omaa osallisuutta kuntoutusprosessissa. Kuntoutusprosessi alkaa aina tarpeen arvioinnilla, jonka pohjalta laaditaan kuntoutussuunnitelma ja asetetaan tavoitteet kuntoutukselle. Ihmisen oma elämäntilanne ja kuntoutukselle asettamat tavoitteet vaikuttavat ihmisen kuntoutuksen tarpeeseen ja aseteluun. Kuntoutuksen toteutumista seurataan ja arvioidaan koko prosessin ajan. Kuntoutuksen palveluketjun tulisi muodostaa joustavasti toimiva toiminnallinen kokonaisuus. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8-9, 14-15.)

Aikaisemmin mielenterveyskuntoutus sanan tilalla on käytetty psykiatrinen kuntoutus käsitettä. Tämä on jäänyt vähäisemmälle 2000-luvun puolella. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 234.) Mielenterveyskuntoutuksella tarkoitetaan mielenterveyskuntoutujalle räätälöityä monialaista palveluiden kokonaisuutta. Kokonaisuus on luotu vastaamaan mielenterveyskuntoutujan tarpeita ja palvelut on suunniteltu yhdessä mielenterveyskuntoutujan kanssa. Ammattihenkilöt tukevat ja motivoivat sekä toimivat yhteistyökumppaneina kuntoutusprosessissa. He rohkaisevat mielenterveyskuntoutujaa asettamaan tavoitteita kuntoutumiseen ja toteuttamaan tavoitteita. Ihmissuhteet, perhe, työ ja opiskelu tukevat mielenterveyttä, jolloin nämä huomioidaan kuntoutuksessa. Yksilötoimintamuotojen lisäksi kuntoutuksessa otetaan mukaan laajalti erilaisia ammatillisia ympäristö- ja yhteisöpainotteisia toimintoja. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2007:13, 13.) Koska kuntoutukseen vaikuttaa paljon kuntien, kuntayhtymien ja sairaanhoitopiirien palvelujärjestelmät, mielenterveyskuntoutuksesta Suomessa on vaikea luoda kokonaisvaltaista yleiskuvaa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 234.)

Mielenterveyspalveluiden laatusuosituksen (2001) mukaan kuntoutus olisi järjestettävä mahdollisimman lähellä kuntoutujan kotia tai lähipiiriä. Kotikuntoutuksen vaihtoehto pitäisi olla myös mahdollinen. Kunnassa pitäisi olla tarjolla pitkäaikaisia ja monipuolisia tukia niitä tarvitseville kuntoutujille, päivä-, työ- ja toimintakeskuksia, vapaamuotoisia jäsenyhteisöjä ja klubitaloja, vertaisryhmiä ja vertaistoimintaa, tuettua työllistymistä, räätälöityä ja valmentavaa koulutusta sekä palvelunohjausta. Kunnissa tulisi olla tarjolla myös muita mahdollisuuksia, kuten ryhmämuotoisia kuntoutuspalveluja ja kuntoutuskursseja, yksilöterapiaa sekä hyvinvointia ja työkykyä ylläpitäviä tuettuja toimintoja työpaikoilla. (25.)

Mielenterveyskuntoutujalla tarkoitetaan täysi-ikäistä henkilöä, jolla on todettu mielenterveyshäiriö. Lääketieteellisin perustein arvioitavan sairautensa tai häiriönsä vuoksi hän tarvitsee kuntouttavia palveluita sekä tukipalveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007/13, Mielenterveyslaki 1116/1990, 1§.) Mielenterveyskuntoutusta ohjaavat useat lait. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, joita mielenterveyskuntoutujille järjestetään, säädetään muun muassa mielenterveyslaissa (1116/1990), sosiaalihuoltolaissa (710/1982) ja -asetuksessa (607/1983), kansanterveyslaissa (66/1972) sekä erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989). Mielenterveyskuntoutujia koskee myös vammaispalvelulaki(380/1986) sekä -asetus(759/1987), jotka määrittävät vammaisuuden perusteella järjestettäviä palveluita sekä tukitoimia. Kuntouttavaa työtoimintaa säätelee laki kuntouttavasta työtoiminnasta(189/2001). Eri hallinnonalojen yhteistyötä ja asiakkaan asemaa koskevia periaatteita sekä yhteistyössä noudatettavia menettelytapoja säätelee laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä(497/2003). Lain tarkoituksena on varmistaa eri tahojen yhteistyön sujuvuus sekä varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa kuntoutuspalvelut. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista(812/2000) säädetään mielenterveyskuntoutujan oikeudesta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Potilaslaki(785/1992) säättää mielenterveyskuntoutujan aseman ja oikeudet terveydenhuollossa. Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä potilaslaki velvoittavat myös asiakas- ja potilasuhteen luottamuksellisuuteen ja tietojen salassapitoon. Mielenterveyskuntoutujan sosiaali- ja terveyspalveluiden mahdolliset asiakasmaksut määräytyvät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain(734/1992) ja samannimisen asetuksen(912/1992) mukaan.

5 Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut

Tässä luvussa tarkastellaan mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita, niitä ohjaavia lakeja ja asetuksia, asumispalveluiden järjestämistä, niiden eri muotoja, tarvetta sekä vaikuttavuutta. Lopuksi esitellään asumispalveluita koskevia suosituksia ja kehittämissuhteita.

5.1 Mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut

Mielenterveyskuntoutujien asumista ja siihen liittyviä tukia säätelevät Mielenterveyslaki(1116/90), Mielenterveysasetus(21.12.1990/1247), Kansanterveyslaki(66/72), Sosiaalihuoltolaki(710/82, § 13), Sosiaalihuoltoasetus(607/83, § 10), Vammaispalvelulaki(380/1987), Vammaispalveluasetus(759/1987) ja Terveystieteidenlaki(1326/2010, § 27).

Mielenterveyslain 1§ määrittää, että mielenterveystyöhön kuuluvat mielisairauksia ja muita mielenterveydenhäiriöitä poteville henkilöille heidän lääketieteellisin perustein arvioitavan sairautensa tai häiriönsä vuoksi annettavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Mielenterveysasetuksen 6d§ mukaan palveluiden on muodostettava toimiva kokonaisuus. Laissa määritellään, että kunnan on järjestettävä alueellaan mielenterveyspalvelut. (Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116). Mielenterveystyön järjestämisestä säädetään myös Terveystieteidenlain 27§:ssä.

Mielenterveyskuntoutujan oikeus asumispalveluihin on vahvistettu Mielenterveyslain 5§:ssä. Siinä todetaan, että mielisairautta tai muuta mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on riittävän hoidon ja palveluiden ohella yhteistyössä asianomaisen kunnan sosiaalitoimen kanssa järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen siten kuin siitä on erikseen säädetty.

Sosiaalihuoltolain 17§ mukaan kuntien on huolehdittava asumispalveluiden järjestämisestä. Laissa (22§) asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä. Sosiaalihuoltoasetuksen (10§) mukaan asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa ja tukiasunnoissa, joissa tuetaan itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asuntoon. Tukea asumiseen annetaan sosiaalityöllä ja muilla palveluilla. Vammaispalveluasetuksen 10§ mukaan palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaalle jokapäiväiselle suoriutumiselle. Vammaispalveluasetuksen 11§ mukaan palveluasumista järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti.

5.2 Tuettua asumista, palveluasumista ja tehostettua palveluasumista

Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden käsitteistö on varsin värikäs. Käytettäviä termejä on muun muassa: ryhmäkoti, pienkoti, asuntola, palveluasunto, kuntoutuskoti ja palveluasunto. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskevassa kehittämissuosituksessa (2007) värikästä käsitteistöä on pyritty linjaamaan selkeämmäksi. Suosituksessa keskeisimmiksi käsitteiksi on linjattu tehostettu palveluasuminen, palveluasuminen sekä tuettu asuminen.

Tuettu asuminen on itsenäisin asumispalvelun muoto, jossa kuntoutuja asuu joko omassa asunnossa tai sellaista vastaavassa kunnan tai palveluntuottajan järjestämässä tukiasunnossa. Tarkoituksena on tukea kuntoutujaa päivittäisten toimintojen harjoittelussa, kodin ulkopuolisten palveluiden käytössä sekä mielekkään vapaa-ajan toiminnan löytämisessä. Kuntoutujaa ohjataan voimavarojen mukaan työelämään ja opiskelemaan. Toimiva palveluverkosto on osa tehokasta tuettua asumista. (Kettunen 2011, 13-14; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007:13, 18-20.)

Palveluasuminen on asumismuoto, johon kuuluu palveluntuottajan järjestämän vakituisen asunnon lisäksi jokapäiväiseen selviytymiseen liittyviä sosiaalipalveluja. Henkilökunta on paikalla päivisin ja puhelinpäivystys toimii ympäri vuorokautisesti. Palveluasuminen voi olla kuntoutusmenetelmästä riippuen asumista ryhmäasunnossa tai itsenäisessä asunnossa. Palveluasumisella pyritään monipuoliseen kuntoutukseen: asiakkaan toimintakyvyn ja sosiaalisen toiminnan vahvistamiseen. Asumismuotoon kuuluu mahdollisuus osallistua päivätoimintaan. Siinä ohjataan selviytymään sairauden kanssa sekä harjoitellaan itsenäistä pärjäämistä, keskittämään itsenäistä asumista tukeviin taitoihin. Kuntoutujaa kannustetaan toimimaan myös asumispalveluyksikön ulkopuolella, esimerkiksi hoitamaan omia raha-asioitaan. Lääkäri- ja muut terveydenhuollonpalvelut järjestetään tarvittaessa. (Kettunen 2011, 13-14; Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007:13, 18-20.)

Tehostettu palveluasuminen on asumispalvelu, johon liittyviä palveluita on saatavissa kaikkina vuorokauden aikoina. Asuminen on yleensä järjestetty ryhmäasunnoissa. Toiminta on pitkälti samaa kuin palveluasumisessa. Siinä keskitytään päivittäisiin toimintoihin, lääkärin ohjeiden mukaisen lääkehoidon toteuttamiseen sekä vastuutetaan omien voimavarojen mukaiseen omista asioista huolehtimiseen. Tarkoituksena on ohjata kuntoutujaa elämiseen lähiyhteisössä sekä laajemmin yhteiskunnassa toiset huomioiden ja vastuullisesti. (Kettunen 2001, 14-15; Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007:13, 18-20.)

5.3 Asumispalveluiden tarve ja vaikuttavuus

Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden lisääntynyt tarve on tuotu esille monissa tutkimuksissa ja selvityksissä. Tarpeen ja kysynnän lisääntyminen on vahvasti sidoksissa psykiatrisien laitoshoitopaikkojen vähentämiseen. Myös asiakkaiden elämäntilanteet ja palvelutarpeet ovat muuttuneet entistä haastavammiksi, mielenterveysongelmien lisäksi ongelmia on myös muilla elämän alueilla. (Kettunen 2011.)

Harjajärvi (2009) on tutkinut kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden tarvetta kuntien näkökulmasta. Tulosten mukaan kysyntä ja tarjonta kohtaavat huo-

nosti kaikissa mielenterveyskuntoutujien asumispalvelumuodoissa. Suurin pula on asumispalveluun liitettävistä kuntouttavista palveluista sekä itsenäisesti asuvien tukipalveluista. Myös palveluasumisessa kysyntää arvioitiin olevan tarjontaa enemmän. Tutkimuksessa vastaajat näkivät mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen kuntoutumisen väliportaana matkalla intensiivisen tuen piiristä kohti itsenäisempää asumista ja omaa asuntoa. Tutkimus tuo esiin myös sen, että psykiatrisen laitoshoidon supistamisen myötä avohoidon tukitoimien varassa on yhä vaikeammista mielenterveysongelmista kärsiviä potilaita, joiden palveluntarpeisiin vastaaminen on haastavaa. Asumispalveluiden tarjonnan lisääminen ja monipuolisen palveluvalikoiman kehittäminen katsottiin tarpeelliseksi niin mielenterveyskuntoutujien kuin kehitysvammaistenkin osalta. (52-55.)

Asumispalveluiden vaikutusta nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan elämään on tutkittu melko vähän. Grenfors (2008) on selvittänyt nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien tulevaisuuden odotuksia sekä sitä, miten mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut tukevat nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien aikuistumista. Grenforsin (2008) mukaan nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat olivat asumispalveluihin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Työntekijöiden ja toisten kuntoutujien tuki koettiin merkityksellisiksi. Tulosten mukaan asumispalvelut olivat merkittävä siirtymävaihe ennen itsenäiseen elämään siirtymistä. Tutkimuksessa nousi esille myös palvelun laadun ja sisällön merkitys. On huomioitava kuntoutujälähtöinen ajattelutapa, kodinomaisuus ja kokonaisvaltainen yhteiskuntaan integroituminen. Asumispalveluiden tuoma tuki on vahvasti psykososiaalista. Tutkimuksessa tuli esille se, että mielenterveyskuntoutujien mielekkääseen toimintaan ja työmarkkinoille sijoittumiseen tulee kiinnittää huomiota sekä siihen, että vertaistuen lisäksi on muitakin ihmissuhteita. (52-56.)

5.4 Asumispalveluja koskevat suositukset ja kehittämissuositukset

Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistellut kehittämissuosituksen mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita koskien (2007:13). Suositukset kohdistuvat seuraaviin kehittämisaiheisiin: palvelut järjestetään suunnitelmallisesti eri toimijoiden yhteistyönä, asumispalveluihin liitetään kuntouttavat palvelut, laadukkaalla asumisella edistetään kuntoutumista, henkilöstön määrä ja osaaminen määräytyvät kuntoutujien tarpeiden mukaan sekä palveluiden arviointia ja valvontaa kehitetään.

Kehittämissuosituksessa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007:13) suositellaan, että kuntoutujan palvelun tarve arvioidaan yksilöllisesti ja se kirjataan yhteistyössä asiakkaan kanssa kuntoutussuunnitelmaan. Suunnitelma tulisi tehdä yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Suosituksen mukaan kunnan tulee nimetä kuntoutujan palvelukokonaisuudesta vastaava sosiaalityöntekijä. Kunnan tai kuntayhtymän tehtävä on myös sopia yhdessä eri yhteistyötahojen kanssa siitä, miten yhteistyökysymykset järjestetään eri organisaatioiden kesken. Suosituksen

mukaan mielenterveyskuntoutujan asumisesta ja kuntouttavista palveluista tulisi muodostua toiminnallinen kokonaisuus, joka tukee kuntoutujan itsenäistä suoriutumista eri elämäntoiminnoissa. Tavoitteena on toimintakyvyn säilyminen tai paraneminen ja sen myötä mahdollistuu itsenäisempi selviytyminen. Kuntoutujan aktivoiminen osaksi ympäröivää yhteiskuntaa on myös osana kehittämissuositusta. Tähän tulisi pyrkiä sosiaalisten verkostojen tukemisella, työ- ja päivätoiminnalla sekä mahdollistamalla työelämään siirtymismahdollisuuksia. Kuntoutusmuotojen tulisi olla kuntoutujalähtöisiä ja kehittämisessä tulisi ottaa huomioon kuntoutujien ja heidän omaistensa näkökulma. (21-26.)

Asumispalvelusäätiö ASPA:n selvityksessä (Kettunen 2011.) tarkasteltiin mielenterveyskuntoutujien asumisen tilaa ja asumispalveluiden kokonaisuutta valtakunnallisesti. Selvitys osoittaa, että mielenterveyskuntoutujien palveluiden järjestämiseen ja toteuttamiseen vaaditaan monialaista yhteistyötä, niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin paikallisestikin. Asumisen tuen tulisi olla riittävää, sen tulisi toteutua välittömästi sairaalasta kotiutumisen jälkeen ja sen tulisi olla kuntoutujan tarpeiden mukaista. (3.)

Ympäristöministeriö asetti lokakuussa 2011 ohjausryhmän valmistelemaan mielenterveyskuntoutujien asumisen kehittämishanketta. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli arvioida mielenterveyskuntoutujien asumistilannetta ja tehdä ehdotuksia käytännön toimenpiteiksi. Kehittämishankkeen raportin(2012) yhteenvedosta ja johtopäätöksistä käy ilmi, että mielenterveyskuntoutujien asumistilanne on huono. Osa asuu riittämättömän tuen turvin kotona ja osa asumisyksiköissä, jotka eivät täytä mielenterveyskuntoutujien asumiselle asetettuja laatusuosituksia. Tarvitaan siis lisää erilaisia ja joustavia asumisratkaisuja ja tavallisiin asuntoihin vietävää palvelua. Asumispalveluyksiköiden lisäksi tarvitaan vuokra-asuntoja joihin on mahdollisuus muuttaa kuntoutumisen edetessä. Selvityksen mukaan asumisen painopiste tulee siirtää kevyemmän tuen asumisratkaisuihin, mutta näiden rinnalle tarvitaan asumisyksiköitä. Suositusten mukaisia ovat pienet yhden erityisryhmän yksiköt. Asumisen tukemisen tulee selvityksen mukaan olla kokonaisvaltaista elämisen tukemista. Arjen asioissa auttaminen yhdistyy sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin sekä vertaistoimintaan. Asiakaslähtöisyys ja omaisten mielipiteiden pitää näkyä toiminnassa. Asumisen ja kuntouttavien palveluiden tulee muodostaa toiminnallinen kokonaisuus, joka tukee itsenäistä elämää. Toimenpide-ehdotuksissa ehdotetaan muun muassa mielenterveyskuntoutujien asumispalvelusuositusten uudistamista, mielenterveyskuntoutujien parissa työskentelevien eri toimijoiden välisen hyvien käytänteiden ja kehittämisen edistämistä, vahvistetaan eritoimijoiden välistä yhteistyötä kuntatasolla ja sairaanhoitopiireissä, tuetaan toimijoita perustamaan mielenterveyskuntoutujien pienille ryhmille heidän erityisiin tarpeisiin vastaavia asumisyksiköitä, hyödynnetään järjestöjen toimintaa ja vertaistukea kuntoutujan arjen tukemisessa. (3, 31-37.)

Asumisen ja asumispalveluiden järjestämisen ongelmiin ja kehittämishaasteisiin otetaan kantaa myös Harjajärven tutkimuksessa (2009). Kuntien edustajien mukaan keskeisimmiksi haasteiksi mielenterveyskuntoutujien asumispalveluissa ja niiden järjestämisessä osoittautuivat tukipalveluiden järjestäminen itsenäisesti asuville, puutteelliset henkilöstöresurssit sekä taloudellisten resurssien riittämättömyys, asiakkaiden haasteelliset elämäntilanteet ja palvelutarpeet sekä yhteiskunnassa vallitsevat asenteet. (52-55.)

6 Laadukas palveluasuminen

Tässä luvussa tarkastellaan palveluasuminen laatuun ja sisältöön vaikuttavia tekijöitä. Tarkastelun kohteina ovat asiakaslähtöisyys, moniammatillisuus ja verkostoituminen sekä itsenäistymisen ja aikuistumisen tukeminen.

6.1 Asiakaslähtöisyys palveluasumisessa

Asiakaslähtöisyys on sosiaali- ja terveysalalla keskeinen periaate. Asiakaslähtöisen toiminnan perusta on ihmisten henkilökohtaiset näkemykset, joiden taustalla on yksilöllisiä tarpeita, joita heidän on oikeus tuoda esiin ja vaikuttaa näin palveluiden järjestämiseen, asumiseensa ja koko elämään (Kairi 2009, 112). Asiakaslähtöisyys on näkökulma, joka nousee esille mielen-terveyskuntoutujien asumispalveluja määrittävissä säädöksissä ja suosituksissa, niin toiminnan järjestämisen kuin kehittämisenkin kannalta (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007:13. Valvira, 7/2012).

Asiakaslähtöisyys palveluasumisessa näkyy asiakkaan vaikutusmahdollisuuksina kuntoutumista suunniteltaessa, yksilöllisten palvelukokonaisuuksien räätälöinnissä, yksilöllisen tuen tarpeen arvioinnissa sekä mahdollisuutena vaikuttaa järjestettävään toimintaan. Sitoutuminen ja oman elämän hallinnan kokemus kasvaa, kun kuntoutujan omat näkemykset ovat kuntoutumisen etenemisen perustana ja hän saa itse vaikuttaa kuntoutuksen arviointiin. Erilaisille asiakasryhmille suunnatut palvelut tekevät mahdolliseksi sen, että asiakkaan tuen tarpeisiin voidaan vastata. Nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan kokemukset ja tarpeet ovat erilaiset kuin esimerkiksi keski-ikäisen mielenterveyskuntoutujan (Grenfors 2008, 42. Järvikoski & Härköpää 2011, 53. Harjajärvi 2009, 53. Kiviniemi 2008, 96).

Asiakaslähtöisyyden perustat ovat lailla säädetyt ja asiakaslähtöisyyttä valvotaan myös valvontaohjelman (2012) avulla. Yksi valvonnan kohteista on kuntoutussuunnitelma ja/tai hoito- ja palvelusuunnitelma. Se on yhdessä asiakkaan, tarvittaessa omaisten, sijoittajan (kunnan) ja toimintayksikön edustajan kanssa laadittava suunnitelma, jossa määritellään asiakkaan saamat palvelut ja tuki. Kuntoutussuunnitelman teko on määritelty päihdehuoltoasetuksen 2§:ssä ja hoito- ja palvelusuunnitelman teko asiakaslain 7§:ssä. Suunnitelmat tarkistetaan tarpeen

mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Ihmisarvoisen asiakkuuden eettisiä periaatteita on noudatettava asiakkaiden kohtelussa ja hoidossa. Periaatteita ovat: itsemääräämisoikeus, voimavara-lähtöisyys, oikeudenmukaisuus, osallisuus, yksilöllisyys ja turvallisuus. (Valvira, 2012.)

Liisa Kiviniemen(2008) mukaan nuoren aikuisen elämää eteenpäin vievät asiat ja tulevaisuuteen liittyvät toiveet liittyivät terveyteen, itsenäistymiseen, työhön, opiskeluun ja seurusteluun. Merkittäviä henkisen tuen lähteitä ovat vanhemmat ja sisarukset. Kiviniemen mukaan asiakaslähtöisyys ilmenee esimerkiksi nuorten aikuisten aktiivisuuden hyödyntämisenä erilaisien palvelujen ja tukimuotojen kehittämisessä. Hänen mukaansa nuoret aikuiset ovat aktiivisia mielenterveysyhdistysten toiminnoissa ja vertaistukijoina. Yhteistyössä nuorten aikuisten kanssa suunnitellut tukimuodot voivat olla toimintatapojen lisäksi vertaistukeen perustuvia toimintoja. Psykiatrisessa hoidossa ollut nuori tarvitsee tukea elämän valinnoissa, olemassa olevien voimavarojen vahvistamisessa ja tulevaisuuden hahmottamisessa. Luottamussuhteen saavuttamisen ja elämäntilanteeseen paneutumisen takia hoitosuhteiden tulisi olla pitkiä ja toimivia. Kiviniemen(2008) mukaan on tärkeää kiinnittää huomiota mielenterveysyksiköiden ilmapiiriin avoimuuteen sekä vertaistuen mahdollistamiseen niin, että ammattilaiset ovat tarvittaessa taustatukena. Nuoren aikuisen hoidon ja kuntoutuksen tavoitteita tulee selkiyttää ja varmistua siitä, että nuori aikuinen on itse aktiivisesti suunnittelemassa ja arvioimassa hoitoaan ja kuntoutumistaan. (97-98, 101-102.)

Salo ja Kallinen(2007) ovat tehneet laajan tutkimuksen mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden tilasta ja tulevaisuudesta. Tutkimuksen kehittämissuosituksissa tuodaan esille kuntoutujien aseman vahvistaminen; niin taloudellisen ja sosiaalisen aseman kuin kuntoutujan aseman palvelujärjestelmässä. Kuntoutujien osallistuminen mielenterveyspalveluiden suunnittelussa, tuotannossa, kehittämisessä, arvioinnissa ja tutkimustoiminnassa tulisi vakiinnuttaa ja varmistaa. (326-327.) Salon ja Kallisen mukaan asumisyksiköiden laitostamisesta tulee päästä eroon ja asumisyksiköiden tulisi toimia välittävänä rakenteena, jotka tukevat kuntoutumista ja joissa on mahdollista sosiaalistua vastuulliseen aikuisuuteen (331).

Kehitysvammaliiton tutkija Sonja Miettinen (2009) on pohtinut kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien kokemia osallistumisrajoitteita asumispalvelujen järjestämisen haasteena. Miettisen mukaan asumispalvelujen valintaan vaikuttaa se, että palvelujärjestelmä ei nykyisellään vastaa kotona, kuntoutujan omassa asunnossa, päivittäin tarvittavasta avusta ja tuesta. Tämä toimii itsenäisempään asumiseen siirtymisen esteenä. Käyttäjälähtöisyys ei näy käytännössä. Palvelujärjestelmä aiheuttaa autonomian puutteen kokemuksia, kun mielenterveyskuntoutujien tarpeet, toiveet ja näkemykset sivuutetaan palveluja järjestettäessä. Sosiaalisten verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan uusia ideoita yksinäisyyden välttä-

miseksi. Yksinäisyyden lisäksi mielenterveyskuntoutujilla on usein vaikeuksia tulla toimeen taloudellisesti. (107.)

6.2 Moniammatillisuus ja verkostoituminen palveluasumisessa

Moniammatillisuus ja verkostoituminen ovat tärkeä osa toimivaa palvelukokonaisuutta. Jotta kuntoutus olisi kokonaisvaltaista, tarvitaan asumisen lisäksi riittäviä ja asianmukaisia kuntouttavia palveluita sekä tukipalveluita. Kaikilla asumispalveluita tuottavilla tahoilla ei ole tarjota riittäviä kuntouttavia palveluita ja tukipalveluita oman toimintansa sisältä, joten verkostoituminen ja yhteistyö muiden palvelun tarjoajien kanssa on tärkeää. Yhteistyön avulla voidaan suunnata myös toimintaa asumisyksikön ulkopuolelle, jolloin mahdollistetaan kuntoutujan toimiminen osana lähiympäristöä ja yhteiskuntaa sekä samalla vaikutetaan yleisiin asenteisiin mielenterveyskuntoutujia kohtaan.

Kiviniemen(2008) mukaan moniammatillisuuden merkitys ilmenee monin tavoin. Koko moniammatillisen tiimin haasteena on kehittää psykiatrisista hoito- ja kuntoutusyksiköistä entistä avoimempia ja sallivampia. Psykykkisiin sairauksiin liittyvä leimaavuus näkyy yhteiskunnassa ja avainasemassa asenteiden muutoksessa ovat mielenterveystyön ammattilaiset. Ennaltaehkäisevässä työssä moniammatillisuus näkyy monipuolisena perheiden tukemisena ja vaikeuksien varhaisena tunnistamisena. Tarvittaessa lapsi tai nuori ohjataan asianmukaiseen avun piiriin. Kouluun ja oppilaitoksiin tarvitaan joustavia ja selkeitä eri tahojen yhteistyössä toteuttamia toimintamalleja nuorten mielenterveyden vaikeuksien tunnistamiseen sekä nuoren tukemisen ja hoitoon ohjauksen kehittämiseksi. Koska arviointimittarit eivät tavoita nuoren aikuisen yksilöllisten kokemusten ulottuvuuksia, tulisi niiden lisäksi kehittää edelleen toimivia dialogisia keskustelu- ja haastattelumenetelmiä. Uudenlaisia moniammatillisia toimintatapoja vahvistamalla voidaan vahvistaa nuorten mielenterveyteen liittyvää osaamista.(99, 101.)

Verkostoituminen kunnan eri toimijoiden kanssa mahdollistaa kokonaisvaltaisen asiakkaan asioiden hoitamisen. Yhteistyö kunnan sosiaalipalveluiden ja terveydenhuoltopalveluiden kanssa on ensi arvoisen tärkeää kokonaisvaltaisuuden kannalta. Yksi merkittävä tukipalvelu mielenterveyskuntoutuksessa on työllistymisen tukeminen. Erilaisilla työllistymismalleilla voidaan vastata erilaisiin yksilöllisiin tarpeisiin. Verkostoitumista tarvitaan, jotta erilaisia työllistymismalleja, kuten tuettua työllistymistä, työvalmennusta, Klubitalojen siirtymätyöpaikkaohjelmaa sekä työkeskusten tarjoamaa työtoimintaa on mahdollista toteuttaa. Mielekkään ja tarkoituksenmukaisen ryhmätoiminnan järjestämiseen voidaan myös hyödyntää verkostoitumisen mukanaan tuomia mahdollisuuksia. (Valkonen, Peltola & Härkäpää 2006, 104-112.)

Palveluiden valvonta kohdentuu osaltaan verkostoitumiseen ja yhteistyöhön. Mielenterveyslain 5§ ja päihdehuoltolain 9§ määrittävät, että mielenterveys- ja päihdekuntoutujien palve-

luiden asianmukainen järjestäminen edellyttää eri viranomaisten ja toimijoiden sujuvaa yhteistyötä. Yhteistyön tarkoituksena on taata jokaiselle kuntoutujalle hänen tarvitsemansa palvelut laadukkaasti ja turvallisesti niin, että palveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus. Mielenterveys- ja päihdehuollon ympärivuorokautisten asumispalveluiden sekä päihdehuollon laitoshoidon valtakunnallinen valvontaohjelma määrittää yhteistyön ja verkostot yhdeksi valvonnan kohteeksi. (Valvira 2012, 13,16.)

6.3 Itsenäistymisen ja aikuistumisen tukeminen palveluasumisessa

Henkilökohtaisen tuen lisäksi jokaisen asiakkaan kohdalla tulee suunnitella yksilöllinen kuntoutussuunnitelma tai tukipalvelusuunnitelma. Tähän suunnitelmaan kirjataan kuntoutuksessa mukana olevat tahot ja henkilöt, henkilökohtainen tuen tarve sekä kuntoutusta tukeva toiminta johon asiakas osallistuu. Kuntoutusta tukevaa toimintaa on esimerkiksi erilaiset työllistymiseen tähtäävät toiminnat, koulutukseen liittyvät toiminnat sekä elämänhallintaa tukevat toiminnat. Erityisen tärkeää on huomioida jokaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet, voimavarat ja kiinnostuksen kohteet. Asiakaslähtöisyys auttaa sitoutumaan kuntoutumiseen ja luo hyvän perustan kuntoutumiselle. (STM 2007:13, 21. Valvira 2012, 24. Kettunen 2011. 86.)

Toiminta, jonka tavoitteena on työllistyminen, on tärkeässä asemassa kuntoutumisen kannalta. Valkonen ym.(2006) ovat kuvailleet työn merkitystä seuraavat näkökulmat huomioiden. Länsimaisessa kulttuurissa työn tekeminen on arvostettua, ja työn katsotaan kuuluvan aikuisen ihmisen normaaliin arkeen. Työn tekeminen, työssä oppiminen ja työyhteisöön kuuluminen toimivat tehokkaina sosiaalistumisen välineinä, tämän myötä työ muodostuu tärkeäksi oman ja muiden identiteetin määritteleväksi tekijäksi. Työn sosiaalinen merkitys näkyy myös työpaikan ulkopuolella, koska työn kautta yksilö kuuluu johonkin tiettyyn työn kautta määrittyvään kontekstiin. Tämä mahdollistaa yksilön kokemuksen siitä, että hän on tasa-arvoinen muihin työssäkäyviin aikuisiin nähden. Työn tekeminen tarjoaa mahdollisuuden tuntee itsensä arvostetuksi ja kunnioitetuksi sekä osalliseksi yhteiskunnassa. Työllistymisen merkityksiä mielenterveyskuntoutujalle sosiaalistumisen ja merkityksellisyyden lisäksi voi olla esimerkiksi taloudelliset hyödyt, voimavarojen ja itsekunnioituksen karttuminen, oman alan löytyminen, työkokemus sekä muiden kokemusten karttuminen. (110-113.)

Työn ja opiskelun merkitys psykiatrisessa hoidossa olleelle nuorelle aikuiselle on keskeinen Kiviniemen(2008) mukaan. Ammatti ja työpaikka vahvistavat kokemusta yhteiskunnan jäsenenä olemisesta. Tähän kuitenkin tarvitaan läheisten ja ammattilaisten tukea. Ammatti ja opiskelu toimivat myös väylänä itsenäistymiseen. (83,102.)

Yleensä psyykkiseen sairastumiseen liittyy toimintakyvyn aleneminen ja tätä myötä myös elämänhallinnan menettäminen. Sairastumisen ajankohdasta riippuen mielenterveyskuntoutu-

ja joutuu joko opettelemaan elämänhallintakeinoja uudelleen tai kokonaan alusta. Elämänhallinnalla tarkoitetaan kykyä ohjata ja pitää koossa omaa elämää. Siihen kuuluu itsensä arvostaminen ja realistinen käsitys omista toiveista ja mahdollisuuksista. Elämänhallintaa voidaan tukea esimerkiksi säännöllisellä vuorokausirytmillä, itsensä hyväksymisellä, oireiden hallinnalla, mielekkäällä ja merkityksellisellä tekemisellä niin vapaa-ajalla kuin työssä sekä unelmilla ja tavoitteilla. (Nyyti ry 2012.) Tukea tarvitseville nuorille pyritään kuntoutuksella löytämään elämänhallintaa vahvistavia keinoja, jotta taataan nuoren mahdollisuuksia itsenäiseen elämään ja työhön pääsyyn. Ongelmiin pyritään puuttumaan ajoissa, jotta nuori ei koe syrjäytymistä ja ajaudu sosiaaliuilla elämisen kierteeseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8-9.)

Erilaisilla asumispalveluilla on erilainen merkitys nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille kuin vanhemmille kuntoutujille. Grenforsin (2008) mukaan nuoret aikuiset rakentavat elämänsä tulevaisuutta ajatellen ja asumispalvelut voivat muodostua tärkeäksi siirtymävaiheeksi ennen itsenäiseen elämään siirtymistä. Asumispalvelut mahdollistavat itsenäisen elämän sekä erilaisten taitojen harjoittelun. Asumispalvelut tuovat nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien elämään mielekkyyttä ja rytmiä, toisilta asukkailta ja henkilökunnalta saatu psykososiaalinen tuki vaikuttaa itseluottamukseen ja vahvistaa vuorovaikutuksellisia taitoja. Etenkin nuoret hyötyvät asumispalveluiden porrasteisuudesta. Tuetummasta asumisesta itsenäisempään siirtyminen on tärkeää nuorille ja se tuo kokemuksen elämänhallinnasta. (52-56.)

7 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön toteutusta teoreettisen tiedon pohjalta sekä käytännössä. Alussa kerrotaan kohderyhmästä ja aineistonkeruusta. Tämän jälkeen syvennyttään menetelminä käytettäviin teemahaastatteluun, ryhmähaastatteluun ja täsmäryhmähaastatteluun. Lopuksi kerrotaan aineiston analyysimenetelmistä ja aineiston analyysistä.

7.1 Toteuttamisympäristö ja kohderyhmä

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen kanssa. Yhdistys luo toimintastrategiaa, jossa nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutajat huomioidaan omana asiakasryhmänä. Opinnäytetyön aineisto kerätään asiantuntijaryhmälle tehtävän teemahaastattelun avulla ja kerätyn aineiston avulla etsitään vastauksia opinnäytetyön kysymyksiin.

7.2 Opinnäytetyön aineistonkeruu

Tämän opinnäytetyön lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on tutkimustapa, joka sisältää erilaisia traditioita, lähestymistapoja sekä

aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä ihmisen elämästä ja sen tutkimisesta. Kvalitatiivista tutkimustapaa kuvataan usein sen perusteella, mitä se ei ole verrattuna kvantitatiiviseen tutkimusmenetelmään. Vastakkain asetteluun sijaan tärkeämpää on valita tutkimukseen tutkimusongelman ratkaisuun sopiva menetelmä ja tarvittaessa käyttää molempia tutkimusotteita rinnakkain eli käyttää triangulaatiota. Kvalitatiiviseen tutkimukseen yhdistetään aineistolähtöisyys ja kvantitatiiviseen tutkimukseen teorialähtöisyys, kuitenkin on muistettava, että molempiin tutkimusotteisiin tarvitaan niin aineistoa, kuin teoriaakin, mustavalkoisuus ei päde tutkimustapojen määrittelyyn. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Eskola & Suoranta 2008, 13-14.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä tekstimuotoinen aineisto, joka on syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Se voi olla joko empiiristä tai teoreettista lähestymistavasta riippuen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa toteutuu usein harkinnanvarainen otanta, jossa keskitytään varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston suhteen keskitytään siis määrän sijaan laatuun. Laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys korostuu. Se näkyy tutkijan kykynä rakentaa teoreettisia perustoja, jotka ohjaavat harkinnanvaraisen otannan mukaista aineiston hankintaa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii peilaamaan tutkimuskohdettaan suurempiin kokonaisuuksiin. Hänen tulee löytää uusia näkökulmia, ei vain todentaa ennestään epäilemäänsä. Tutkittavan aihealueen aineiston tarkka rajaaminen on tärkeää, koska laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrä on usein loputon. Käytettävän aineiston tunteminen kunnolla on tärkeää tutkimusta tehdessä, jottei tutkimus perustuisi rajatun aineiston satunnaisuuksiin. Tutkimuksen edetessä aineistoa voi tarvittaessa kasvattaa ja lisätä. Tutkimuksen teoreettisen pohjan tulee olla tutkittavan aiheen kattava ja tutkijan tulee rajata aineistoa sen mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pystyy toimimaan vapaasti tutkimusta suunniteltaessa ja toteuttaessa. Tämä tutkimustapa vaatiikin tutkijalta tietynlaista kokeilunhalua käyttää ja kokeilla uusia menetelmiä ja kirjoitustapoja. Tutkijan tekemät ratkaisut tulee aina olla perusteltuja. Laadullisessa tutkimuksessa on aina huomioitava se, että tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa millainen käsitys yksilöllä on ilmiöstä, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Parhaimmillaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muokkautuu ja elää tutkimushankkeen mukana. Tutkimussuunnitelman avoimuus kuvastaa tutkimuksen eri vaiheiden kietoutumista yhteen, jolloin niistä muodostuu eheä kokonaisuus. Aineiston keruun edetessä saattaa tutkija joutua miettimään, palaamaan ja tarkentamaan tutkimussuunnitelmaa ja tutkimuskysymyksiä. Tuomen ja Sarajärven(2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa analyysitapa tulisi miettiä jo ennen aineiston keräämiseen ryhtymistä, jolloin ennalta valittu analyysitapa mahdollistaa aineiston määrän kohtuullisena pitämisen. Tämän opinnäytetyön analyysitapa on deduktiivinen eli teorialähtöinen. Deduktiivisuudessa kyse on siitä, että aineiston keruuta ja analyysia ohjaa valmis aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. (Eskola & Suoranta 2008, 15-20. 64-65; Tuomi&Sarajärvi 2009, 18-20. 69-70, 97.)

7.2.1 Teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja täsmäryhmähaastattelu

Tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytetään täsmäryhmähaastatteluna toteutettavaa teemahaastattelua. Haastateltava ryhmä on tehnyt selvityksen nuorten tuetun asumisen nykytilanteesta ja toimenpide-ehdotuksista Porvoossa (Porvoon kaupunki 22.6.2011). Selvityksessä esille tuotuja toimenpide-ehdotuksia ovat eri asiantuntijoista koostuvan nuorten tuetun asumisen ohjausryhmän perustaminen, olemassa olevan nuorisoasunto-kohteen ilta- ja viikonloppuvalvonnan lisääminen, sosiaalisen isännöinnin palvelujen ostaminen kokeiluluontoisesti sekä tukihenkilötoiminnan kehittäminen, toteuttaminen ja tukihenkilöiden kouluttaminen. Näiden lisäksi työryhmä ehdottaa asumisohjaajan palkkausta, jonka tehtäviin kuuluu asumisohjauksen lisäksi asiakkaan muun tukitarpeen kartoitus. Palvelun varsinaisia käyttäjiä ja hyödynsääjiä olisivat ensisijaisesti 18-28-vuotiaat itsenäisen asumisen aloittamiseen tukea tarvitsevat ja asumisessaan kriisiytyneet nuoret. Asiakasryhmään kuuluvat mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, joiden kuntoutusjakso on jälkihoitovaiheessa. Asiakasryhmään eivät kuulu nuoret, joilla on hoitamaton mielenterveys- tai päihdeongelma. Koska opinnäytetyön opinnäytetyökysymykset käsittelevät nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kuntouttavan palveluasumisen tarvetta alueella, on ryhmähaastatteluun valittu kyseinen työryhmä. Nykyisin työryhmään kuuluvat: sosiaalipalveluiden johtaja Maria Andersson, nuorisopalveluiden päällikkö Tuija Öberg, nuorisopalveluiden sosiaaliohjaaja Katja Voutilainen, lapsiperhetyön päällikkö Annika Immonen, aikuissosiaalityön päällikkö Anne Green sekä sosiaalityön suunnittelija Jenny Arponen.

Koska tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaista palveluasumista alueen nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat tarvitsevat, on aineistonkeruumenetelmäksi valittu täsmäryhmähaastattelu toteutettava teemahaastattelu. Menetelmänä haastattelu on yksi käytetyimpiä tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä. Se on joustava ja se sopii moniin erilaisiin tutkimusaiheisiin. Haastattelu antaa haastateltavalle mahdollisuuden olla aktiivinen osapuoli ja tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Perinteisestä kysymys-vastaus-haastattelusta on siirrytty yhä enemmän keskustelunomaisempiin haastattelumuotoihin, eräs niistä on ryhmähaastattelu. (Eskola & Suoranta 2008, 85; Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35.)

Ryhmähaastattelu on haastattelu, jossa on paikalla samanaikaisesti useampia haastateltavia henkilöitä, myös haastattelijoita voi olla enemmän kuin yksi. Ryhmähaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa osanottajat kommentoivat ennalta määriteltyjä aiheita melko spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa haastattelija keskustelee haastateltavien kanssa yhtä aikaa ja sen lisäksi esittää kohdennettuja kysymyksiä yksittäisille jäsenille. Ryhmähaastattelussa haastateltavat saavat tukea toisistaan ja menetelmällä voidaan saada tietoa aiheesta yksilöhaastattelua enemmän. Haastateltavat voivat yhdessä jakaa tietoa ja kokemuksia aiheesta ja näin ollen moti-

voida toisiaan. Haasteena ryhmähaastattelussa on haastatteluajankohdan sopiminen ja haastateltavien saaminen paikalle. Tämän aineistonkeruuhaastattelun ajankohdasta ja tutkimuslupausta sovittiin sosiaali- ja perhepalveluiden johtajan kanssa ja hän tiedotti ajankohdasta muita haastateltavia. Ryhmädynamiikka ja valtahierarkia saattavat vaikuttaa siihen kuka ryhmässä puhuu ja mitä sanotaan. Menetelmänä haastattelu on haastava, koska haastattelijalta vaaditaan kokemusta, jotta aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti. Jos ryhmähaastattelussa on mukana kaksi haastattelijaa, tilanteen ohjailu on helpompaa, kun toinen esittää keskustelun teemoja ja seuraa keskustelun kulkua ja toinen voi valmistautua seuraavan teeman esittelyyn. Ryhmäkeskustelujen purkaminen ja analyysin teko voi olla ongelmallista. Myös valmiiden toimintamallien puuttuminen tuo haastetta aineiston analysointiin, tulkintaan ja raportointiin. Tutkijan ja analysoijan voi olla vaikea päätellä kuka on äänessä, videoinnilla voidaan saada apua tähän ongelmaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 72-73, 61-63; Eskola & Suoranta 2008, 94.)

Haastateltavat tähän opinnäytetyöhön tehtävään täsmäryhmähaastatteluun on valittu sen perusteella, että heillä on vaikutusvaltaa ja tietoa käsiteltävästä asiasta. Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kuntouttavan palveluasumisen tarpeesta tällä alueella ei ole saatavilla valmista dokumenttiaineistoa. Täsmäryhmähaastattelu (focus group interview) on ryhmähaastattelun muoto, jossa haastateltavia on 6-8. Keskusteluun valitut henkilöt on tarkasti valittu. He ovat usein alan asiantuntijoita tai henkilöitä, joiden mielipiteillä ja asenteilla on vaikutusta käsiteltävään ilmiöön ja heillä on mahdollisuus saada aikaan muutoksia. Ryhmällä on tarkoin määritelty tavoite ja se on ilmoitettu myös ryhmän jäsenille. Ryhmäistunnon eli täsmäryhmähaastattelun johtajana toimii kokenut haastattelija, joka kertoo osallistujille istunnon tarkoituksen, helpottaa ideoiden vaihtoa ryhmässä ja ohjaa haastattelun kulkua seuraavaan teemaan. Keskustelua johtava haastattelija pyrkii saamaan aikaan vapaata keskustelua, johon kaikki osallistuvat. Hänen ei tule selittää sisältöjä eikä muutenkaan sekaantua keskustelun kulkuun. Täsmäryhmähaastatteluja käytetään yleensä silloin kun halutaan kehittää uusia ideoita, tarkastella kuluttajien tarpeita tai asenteita tai kehittää uusia palveluita. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 62-63.)

Tässä opinnäytetyön aineistonkeruuhaastattelussa haastattelun teemat (Liite 4) muodostuvat opinnäytetyön kysymyksistä. Teema-alueet jaettiin alaluokkiin, joiden tarkoitus on täsmentää teemoja. Opinnäytetyössä käytetyt tutkimukset tukevat valittuja teemoja ja antavat niille vertailukohteen. Tässä haastattelutilanteessa haastatteliijoilla on muistilistat, jotka helpottavat keskustelun ohjaamista ja tarkentavien kysymysten esittämistä. Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta valmiit vastausvaihtoehdot puuttuvat ja haastateltava voi vastata kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, eli teemat, ovat etukäteen määrätty. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä, sen sijaan haastattelijalla

on tukilista käsiteltävistä asioista. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen määritellyt teemat käydään haastattelun aikana läpi. Aiheiden järjestys ja laajuus vaihtuvat haastattelusta toiseen. (86-87.) Teemahaastattelun teemat hahmottuvat teorian ja tutkimustiedon perusteella. Teema-alueet ovat peruskäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä tai -luokkia. Ne ovat pelkistettyjä iskusanamaisia luetteloita ja yksityiskohtaisempia kuin tutkimuksen ongelmat. Teemat ovat niitä alueita, joihin haastattelukysymykset varsinaisesti kohdistuvat. Teemat toimivat haastattelun muistilistana sekä varsinaisena keskustelua ohjaavana kiintopisteenä. Teema-alueita käsitellään ja tarkennetaan kysymyksillä. Tutkijan lisäksi myös tutkittava voi toimia teeman tarkentajana. Teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että tutkittavaan ilmiöön liittyvä moninainen rikkaus pääsee esille. Teemahaastattelun onnistumisen kannalta on tärkeää järjestää esihaastatteluita, joiden avulla voidaan jäsentää haastattelurunkoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 66-67, 72-73.)

Ennen varsinaista haastattelua tutkijan tulisi järjestää esihaastattelu, jonka tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä sekä mahdollisten hypoteettisten kysymysten muotoilua. Esihaastattelussa saadaan selville myös haastattelun keskimääräinen pituus. Esihaastattelulla on merkitystä myös aineistonkeruun luotettavuuden kannalta ja sillä voidaan vähentää varsinaisessa haastattelussa tapahtuvia virheitä. (Eskola & Suoranta 2008, 85; Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35, 72-73.) Tämän opinnäytetyön esihaastattelu toteutettiin noin kolme viikkoa ennen varsinaista täsmäryhmähaastattelua. Koska esihaastattelua varten ei ollut mahdollista saada asiantuntijaryhmää, toteutettiin esihaastattelu toisen vuosikurssin sairaanhoitajaopiskelijoille. Tästä syystä esihaastattelussa keskityttiin tallentamisen onnistumiseen, tallennusvälineiden sijoitteluun, teemojen johdonmukaiseen järjestykseen ja kysymysten selkeyteen. Ennen esihaastattelua teemahaastattelurunko tarkistutettiin Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen toiminnanjohtajalla sekä opinnäytetyötä ohjaavalla opettajalla. Näin varmistettiin kysymysten sopiminen asiantuntijoille. Esihaastattelun perusteella haastattelun teemoja ja kysymyksiä yksinkertaistettiin. Esihaastattelussa kävi ilmi, että haastattelun kulkua on helpompi seurata jos haastattelun teemat ovat nähtävillä. Tästä syystä haastateltaville päätettiin jakaa haastatteluun muistiinpanovälineet ja teemahaastattelurungot.

7.2.2 Täsmäryhmähaastatteluna toteutetun teemahaastattelun kuvaus

Haastateltaville oli lähetetty kaksi viikkoa ennen täsmäryhmähaastattelua sähköposti, jossa kerrottiin haastattelutila sekä täsmäryhmähaastattelulle varattu aika. Sähköpostin liitteenä oli täsmäryhmähaastattelussa käytettävä teemahaastattelurunko. Täsmäryhmähaastattelu toteutettiin maanantaina 13.5. klo 13 Porvoon Campuksella tilassa 2401. Tila on neuvottelutila, joka sijaitsee Campuksen toisessa kerroksessa. Tilan keskellä on suuri pöytä, jonka ympärille mahtuu istumaan 14 henkilöä. Haastattelua varten käytössä oli pöydän toinen pääty. Haastattelijat istuivat pöydän päässä ja haastateltaville oli varattu kolme paikkaa pöydän mo-

lemmin puolin. Paikoille oli jaettu kynät sekä paperit, joissa oli haastattelun teemat. Tarkoituksena oli saada haastateltavat istumaan suunnitelluille paikoille, jotta kaikki näkyvät videotallenteessa. Paperit ja kynät jaettiin myös sen takia, että haastateltavat voivat tehdä muistiinpanoja ja seurata haastattelun kulkua paremmin. Haastattelihoita vastapäätä pöydän toisessa päädyssä oli videokamera. Kaksi nauhuria sijaitsi keskellä pöytää, suunnattuina eri puolille. Videokamera ja nauhurit laitettiin päälle, kun haastateltavat olivat istuneet valitsemilleen paikoille. Pöydän toisessa päässä oli tarjolla kahvia ja pullaa. Vesikannu ja mukeja oli keskellä pöytää kaikkien saatavilla. Haastateltaville oli tehty nimikyltit, jotta puheenvuorojen jakaminen täsmäryhmähaastattelun aikana olisi helpompaa. (Liite 9.)

Haastateltavien kanssa oli sovittu tapaaminen Campuksen aulaan klo 13. Kaikki eivät olleet paikalla silloin, joten paikalla olleille neuvottiin tilan sijainti. Eräs haastateltavista ei päässyt paikalle ja hänen tilalleen sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja oli pyytänyt toisen henkilön. Hän oli saanut tiedon täsmäryhmähaastatteluun osallistumisesta noin puolitoista tuntia ennen täsmäryhmähaastattelun alkua. Paikalla olleet haastateltavat jäivät odottamaan muita haastateltavia ja he saapuivat yhtä aikaa tilaan klo 13.05. Muiden työkiireiden vuoksi haastateltavat toivoivat, että täsmäryhmähaastattelun teemat käsiteltäisiin mahdollisimman nopeasti. Aluksi haastattelijat esittelivät itsensä ja ohjasivat haastateltavat ottamaan kahvia, pullaa ja nimikyltin sekä asettumaan valitsemalleen paikalle. Eräs haastateltavista saapui paikalle myöhässä noin klo 13.15. Eräs haastateltavista oli ilmoittanut etukäteen tulevansa noin klo 13.45. Hän saapui paikalle klo 13.35, tämä ei kuitenkaan häirinnyt haastattelun kulkua, koska kaikki olivat tietoisia asiasta. Suunnitellut istumapaikat eivät toteutuneet (Liite 9). Videokamera oli suunnattu niin, että kuvassa näkyy haastattelijoiden lisäksi kolme istumapaikkaa pöydän molemmin puolin, joten erästä haastateltavaa ei näy kunnolla videokuvassa.

Täsmäryhmähaastattelun alussa haastattelijat esittelivät vielä itsensä ja kertoivat lyhyesti opinnäytetyöstä. Alussa käytiin läpi myös täsmäryhmähaastattelussa käytettävät keskeiset käsitteet ja yleisiä ohjeita täsmäryhmähaastattelun kulkuun liittyen. Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin esittelemään itsensä. (Liite 3.)

Täsmäryhmähaastattelu eteni teemahaastattelurungon mukaisesti (Liite 4). Toinen haastattelijaksi oli vastuussa teemojen esittelystä sekä puheenvuorojen jakamisesta ja toinen haastattelijaksi tarkentavien kysymysten esittämisestä. Haastattelihoilla oli käytössään lista apukysymyksistä. Täsmäryhmähaastattelussa vallitsi avoin ja rento tunnelma. Kaikki haastateltavat osallistuivat keskusteluun. Haastattelu eteni suunnitelman mukaisesti.

7.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi ja analyysimenetelmät

Laadullisen tutkimuksen analysoinnin tarkoitus on tiivistää aineisto menettämättä sen sisältämää informaatiota. Samalla tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä tarkoitetaan koko aineiston käsittelyprosessia alkuvaiheista tulkinallisiin lopputuloksiin asti. Laadullisen tutkimuksen analyysia vaikeuttaa selkeiden työskentelytekniikoiden puute. Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa on monia tapoja ja niiden valintaan vaikuttaa ainakin jossain määrin aineiston laatu. Analyysi alkaa jo usein itse haastattelutilanteessa; haastatteliija voi tehdä havaintoja ilmiöistä niiden toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella. Hän voi tyypitellä tai hahmotella malleja syntyneistä havainnoista. Tutkija on päättelyssään joko induktiivinen, eli aineistolähtöinen, deduktiivinen eli teorialähtöinen tai abduktiivinen, eli tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita, joita hän pyrkii todentamaan. Analysoinnissa ei ole yhtä oikeaa toimintatapaa, vaan analyysitekniikat ja toimintatavat voivat erota suuresti toisistaan. (Hirsjärvi&Hurme 2008, 135-136, 143-144; Tuomi&Sarajärvi 2009, 97.)

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Tuomen ja Sarajärven(2009) mukaan sisällönanalyysi voi toimia yksittäisen metodin lisäksi väljänä teoreettisena kehyksenä. Näin ollen useimmat laadullisen tutkimuksen menetelmät perustuvat sisällönanalyysiin. Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia on kuvattu tutkija Timo Laineen mukaan seuraavalla tavalla: ensin tutkijan tulee tehdä vahva päätös, mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja erotellaan ja merkitään kiinnostukseen sisältyvät asiat. Kaikki muut asiat jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, ainoastaan merkityt asiat kerätään yhteen. Seuraavaksi aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Aineiston ja ilmiön rajaaminen on tärkeää, koska aineistosta nousee aina esille odottamattomia kiinnostavia teemoja ja aiheita. Sisällönanalyysin luokittelua, teemoittelua ja tyypittelyä ei tule ymmärtää pelkäksi analyysiksi. Jotta analyysi toteutuu, tulee tehdä päätös käsiteltävästä ilmiöstä ja rajata aineisto tarkasti. Eikä tule unohtaa raportoitua yhteenvetoa. (91-93.)

Tämän opinnäytetyön tutkimusasetelma on deduktiivinen, eli teorialähtöinen. Deduktiivinen analyysi pohjautuu tutkimuksessa esiteltyyn tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkimuksessa esitelty teoreettinen tieto määrittää tutkimuskysymykset, jotka ohjaavat aineiston analysointia. Teorialähtöisessä analyysissa asioissa edetään yleisestä yksittäiseen. (Tuomi&Sarajärvi 2009, 95, 97-98.)

Teemahaastattelun avulla kerätyn aineiston analysoinnissa hyödynnetään haastattelussa käytettyä teemahaastattelurunkoa. Teemahaastattelurungon rakentamisessa on käytetty tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä. Teemahaastattelurungon avulla luodaan analyysi-

runko, johon aineisto pilkotaan tulkintojen tekemistä varten. Teemahaastattelun teemojen lisäksi aineistosta saattaa nousta esille muitakin teemoja, joten aineistosta poimitaan ne asiat, jotka sopivat analyysirunkoon määriteltyihin luokituksiin, sekä ne asiat, jotka jäävät analyysirungon ulkopuolelle. Ulkopuolelle jäävästä aineistosta kootaan uusia luokituksia. Aineiston käsittely aloitetaan kuuntelemalla ja litteroimalla tallennettu haastattelu. Tämän jälkeen aineistoon perehdytään huolellisesti. Seuraavaksi aineistosta etsitään ja pelkistetään olennaiset ilmaisut. Aineiston pelkistämistä ohjaavat tutkimuskysymykset. Pelkistämisen jälkeen poimitut asiat listataan, jonka jälkeen samankaltaiset ilmaisut erotellaan erilaisuuksista ja yhdistetään alaluokiksi. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tarvittaessa aineiston kvantifioinnilla, jolloin lasketaan määrällisesti kuinka monta kertaa sama asia toistuu aineistossa. Toisinaan kvantifiointi tuottaa merkittävää lisätietoa aineistosta. Aineiston analyysin tulokset ja vastaukset tutkimuskysymyksiin esitetään mahdollisimman selkeästi ja yksinkertaisesti kysymyksittäin. Tarvittaessa tuloksia voidaan havainnollistaa kaavioin ja taulukoin. Tuloksia toimii pohdintaosassa tapahtuvan tulosten tarkastelun taustana. Tuloksia tarkastellaan suhteessa aikaisempaan tietoon. Tulosten tarkastelun lisäksi pohdinnassa tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. (Hirsjärvi&Hurme 2008, 141, 173-174; Tuomi&Sarajärvi 2009, 109, 113-116, 120-122, 158-159.)

Tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi aloitettiin aineistoon tutustumalla. Molemmat opinnäytetyöntekijät tutustuivat aineistoon kuuntelemalla sen kokonaisuudessaan läpi kaksi kertaa. Video katsottiin läpi yhdessä kerran. Nauhureiden äänitallenteet olivat riittävän hyvälaatuiset, joten videotallennetta ei koettu tarpeelliseksi analysoinnissa. Litterointi aloitettiin ensimmäisestä opinnäytetyökysymyksestä, joka litteroitiin yhdessä. Koska ääniaineistoja oli kaksi, päätettiin loppuaineisto jakaa niin, että kumpikin opinnäytetyöntekijä litteroi yhden jäljellä olevista opinnäytetyökysymyksistä. Tämän jälkeen litteroidut aineistot yhdistettiin ja molemmat opinnäytetyöntekijät kuuntelivat ja tarkistivat litteroidun aineiston ja tarvittaessa täydensivät sitä. Litterointi tehtiin fontilla Calibri 11pt ja rivivälillä 1,15. Aineiston pituus oli yhteensä 14 sivua. Litteroinnin jälkeen aineisto luettiin yhdessä läpi. Tässä vaiheessa huomattiin, että joitakin esille tulleita aiheita olisi voinut kysyä tarkemmin, koska nyt aineisto jäi osittain pinnalliseksi ja yleiselle tasolle.

Aineisto käytiin läpi opinnäytetyökysymys kerrallaan. Ensin aineistosta poimittiin ensimmäiseen kysymykseen vastaavat puheenvuorot yliviivaten ne keltaisella yliviivaustussilla. Tämän jälkeen yliviivatut kohdat pelkistettiin. Pelkistykset kirjoitettiin opinnäytetyökysymys kerrallaan omaksi tiedostoksi. Tämän jälkeen etsittiin toiseen opinnäytetyökysymykseen vastaavat kohdat, jotka yliviivattiin vihreällä yliviivaustussilla. Koska vihreä ja keltainen väri olivat lähellä toisiaan, käytettiin vihreän yliviivaustussin lisäksi kuulakärkikynää. Myös toisen opinnäytetyökysymyksen vastaukset pelkistettiin ja kirjoitettiin ylös. Kolmannen opinnäytetyökysymyksen kohdalla toimittiin samoin, yliviivaus värinä käytettiin punaista. Pelkistettäessä vas-

tauksissa kiinnitettiin huomio oleellisiin kyseiseen opinnäytetyökysymykseen vastaaviin puheenvuoroihin sekä asiasanoihin.

Pelkistetyistä ilmauksista eroteltiin samankaltaisuudet ja erilaisuudet numeroin. Puheenvuoroista poimittiin avainsanat, joiden avulla erottelu tehtiin. Samankaltaisuuksista ja erilaisuuksista muodostettiin alaluokkia. Alaluokista muodostettiin pääluokat (Liite 5). Alaluokista ja pääluokista tehtiin kaaviot (Liite 6-8).

8 Opinnäytetyön tulokset

Tämän opinnäytetyön tuloksissa ilmeni, että nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee kiinnittää huomiota yksikön sijaintiin ja olosuhteisiin sekä siihen, että toiminta on asiakaslähtöistä ja kuntoutujan ääni tulee kuulluksi. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista, elämänvaiheen huomioivaa sekä elämönhallintaa tukevaa. Resurssien tulee olla toiminnalle riittävät ja toiminnan tulee osaltaan tukea monialaista yhteistyötä. Moniammatillisuuden lisäksi nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvän yhteistyön tulee huomioida omaiset ja kuntoutuja. Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun päivätoiminnan tulee olla asiakaslähtöistä, motivoivaa ja suunnitelmallista unohtamatta sijaintia ja sisältöä.

8.1 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatussa palveluasumisessa tulee huomioida sen sijainti ja olosuhteet. Sijainniltaan sen tulee tukea kuntoutusta ja itsenäistä toimintaa sekä mahdollistaa mahdollisimman tavallinen asuminen. Jos asumisyksikkö on pitkien välimatkojen päässä ”eristyksissä”, tulee sen olla perusteltua. Liikkumisen palveluasumisesta tulee olla mahdollista ilman sitä varten järjestettyjä lisäpalveluita. Olosuhteiltaan palveluasumisen tulee tukea nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan kuntoutumista. Sen tulee olla kaikkien kannalta turvallinen ja mahdollisimman vähän laitospäinen yksikkö. Nuorella aikuisella mielenterveyskuntoutujalla tulee olla yksikössä oma tilansa, joko huone tai asunto ja sen lisäksi tulee olla yhteistä tilaa. Henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti tai tilanteen mukaan.

”he (nuoret) kokee olevansa ensisijaisesti nuoria eikä mielenterveyskuntoutujia ... välimatka ja sijainti ois myös sellanen et siellä pystyy niinku muuta elämää viettämään et ei oo ihan täyspäiväinen kuntoutuja sit vaan sen takia et asuu jossain.”

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatussa palveluasumisessa tulee olla riittävät henkilöstöresurssit, jotta asiakkaiden tarpeisiin voidaan vastata. Nuorten aikuisten mie-

lenterveyskuntoutujien kohdalla valvonnan, tuen ja ohjauksen tulee ulottua myös vapaa-ajalle.

”asuinpaikka tukis myös semmoseen itsenäiseen toimimiseen tietysti sen asiakkaan kykyjen mukaan mutta mielummin asiakkaan kykyjen kun resurssien mukaan...”

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee olla osittain suunnitelmallista kuntoutusta ja kuntoutumisen etenemistä tulee voida arvioida. Kuntoutumisen tavoitteiden tulee olla niin konkreettisia, että sitä voidaan mitata. Arviointi voidaan tehdä esimerkiksi mittarin avulla. Suunnitelmallisuus mahdollistaa nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan siirtymisen itsenäisempään asumismuotoon tai kevyemmän tuen piiriin.

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee olla asiakaslähtöistä ja yksilöllisten palveluratkaisujen tulee olla mahdollisia. Sen tulee olla riittävän pitkäaikaista ja asiakkaiden tarpeiden mukaista sekä sen tulee tukea itsenäisen toimintakyvyn saavuttamiseen ja ylläpitoon, jotta palvelun tarve ei välttämättä muodostu pysyväksi. Palveluasumisen tulee olla kokonaisvaltaista ja sen tulee ottaa huomioon myös asiakkaiden päihdeongelmat ja kaksoisdiagnoosit. Kaksoisdiagnoosin ei tulisi olla hoidon esteenä, koska tämä voi johtaa päihdeongelman kieltämiseen.

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatussa palveluasumisessa tulee mahdollistaa kuntoutujan oman äänen kuuleminen. Nuorella aikuisella mielenterveyskuntoutujalla tulee olla mahdollisuus itse osallistua ja vaikuttaa kuntoutuksen ja palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen. Palveluasumisen tulee antaa asiakkaalle päätäntävaltaa hänen asioistaan päättäessä. Nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan tulee saada mahdollisuus olla aktiivinen ja kuntoutua oman kykynsä ja vointinsa mukaan. Palveluasumisen tulee tukea nuorta aikuista mielenterveyskuntoutujaa itsenäiseen toimimiseen sekä asioiden oppimiseen, sen sijaan, että lisäpalveluita, kuten edunvalvontaa, pidetään ensisijaisena vaihtoehtona.

”heil (nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat) on mahdollisimman paljon itse osallistua siihen miltä se palvelu näyttää et heidän omia toiveitaan kuullaan koska mä katson et se motivoi kaikkein eniten ja tuo parhaimman loppuratkaisut”

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee osaltaan tukea nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan elämänhallintaa. Sosiaalisten taitojen ja sosiaalisten verkostojen ylläpitoa ja rakentamista pitää tukea. Palveluasumiseen tulee kuulua miele-

kästä tekemistä, joko asumispalveluyksikössä tai sen ulkopuolella. Sen tulee turvallisesti mahdollistaa elämänvaiheelle tyypillinen rajojen hakeminen ja kokeilu.

8.2 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvä yhteistyö

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyy moniammatillista yhteistyötä, kuntoutujan kanssa tehtävää yhteistyötä sekä omaisten kanssa tehtävää yhteistyötä.

Moniammatillisuus ja verkostoituminen ovat edellytyksiä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluiden toimimiselle. Erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia tulee kokeilla nykyistä rohkeammin. Tulevaisuudessa työtä tulee tehdä asiakkaan osallisuutta vahvistaen, esimerkiksi palveluohjauksen muodossa. Moniammatillisuuden tulee olla myös kokonaisvaltaisempaa ja koordinoitua, koska palveluiden hajanaisuus ei tue moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillista verkostoitumista tulee olla enemmän ja palveluihin tarvitaan yhdessä sovittuja työmenetelmiä, jotka mahdollistavat jatkuvuuden sekä kuntoutumisen kokonaisvaltaisuuden. Yhteistyön ja verkostoitumisen koordinoinnin vastuu tulee olla nimetty, näin mahdollistetaan yhteistyön tuloksellisuus. Palveluihin liittyvässä yhteistyössä tulisi hyödyntää jo olemassa olevia tiloja, palveluita ja toimintamuotoja. Eri toimijoiden asiantuntijuutta ja osaamista voidaan hyödyntää palveluiden sisältöä suunniteltaessa ja toteutettaessa, myös oppilaitoksia voidaan hyödyntää tässä. Sen sijaan, että maksetaan rahaa, voidaan vaihtaa palveluita ja kokemuksia. Osa-aikaisessa käytössä olevia tiloja voidaan hyödyntää toiminnan toteutuksessa. Hoitavan tahon kanssa tehtävää yhteistyötä tulee kehittää.

” ehkä se voisi olla kokonaisvaltaisempaa että sitä moniammatillisuutta varmaan on paljonki ... mut ne on tavallaan ... ripoteltu ne toimijat ja tekijät tietysti ympäriinsä kun ne palvelut on sillä tavalla mut et ois se yksi joka kokoais sen ni semmosta ehkä ei ei niin paljoo oo ”

”osallistuu semmoseen mitä joku toinen jo järjestää eikä niin että pyritään aina järjestää tälle omalle kohderyhmälle jotain omia asioita.”

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluissa tulee kiinnittää huomiota kuntoutujan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kuntoutujan kanssa tehtävässä yhteistyössä haasteena on nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan osallistaminen ja kuulluksi tuleminen kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Varsinkin moniammatillisissa tapaamisissa kuntoutujan voi olla vaikea ilmaista mielipidettään. Myös nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan perheen ja omaisten osallisuutta tulee lisätä. Heidän kanssaan tehtävässä yhteistyössä on kuitenkin muistettava, että kuntoutumisen keskiössä on nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja. Yhteistyön määrään vaikuttavat käytössä olevat henkilöstöresurssit. Nuoren aikuisen mielenter-

veyskuntoutujan asioissa mukana olevien tahojen väliseen yhteistyöhön tulee kiinnittää huomiota ja mahdollistaa nykyistä enemmän yhteisiä tapaamisia.

8.3 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekkäässä päivätoiminnassa tulee kiinnittää huomiota toiminnan sijaintiin. Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun päivätoiminnan tulee sijaita mahdollisuuksien mukaan asumisyksikön ulkopuolella, jolloin se tuo struktuuria nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan arkeen ja tukee näin myös kuntoutumista. Nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan voimavarat huomioiden omassa kodissa tapahtuva toiminta voi olla aluksi riittävää.

”Voi olla vaikka askartelua mut se on oikeeta ja oikeella tavalla ohjattua. ... Et siin on jokaiselle sit sitä haastetta sen oman tilanteen mukaan et pitää olla ehdottomasti ohjattua. Sellanen päivätoimintasysteemi että tullaan vaan ja hengataan ni mä en usko et se nuorille niinku vetoo. Ne nuoret jotka voi mennä jonnekin olemaan vaan ja hengaillemaan voi tehdä sitä muuallakin.”

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun päivätoiminnan tulee olla asiakaslähdistä. Sen tulee vastata nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan tarpeita sekä mahdollistaa yksilölliset ratkaisut. Päivätoiminta ei saa olla liian vaativaa, mutta haasteita tulee olla nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan tarpeiden mukaan, jotta toiminta motivoi ja inspiroi. Siinä tulee huomioida elämänvaiheelle tyypilliset piirteet, ryhmään kuuluminen sekä ihmisten erilaiset kiinnostuksen kohteet ja mahdollistaa eri toimintojen kokeilu.

”et se on oikeesti nuorille et onhan päivätoimintaa niinku klubitalol esimerkiks mut se ei nuoria houkuta koska siel on se oma asiakaskuntansa ja ikääntyneempiä et ei koeta niinku sitä samanlaisuutta milläänlailla sitte.”

Nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun päivätoiminnan tulee olla suunnitelmallista, ohjattua sekä säännöllistä toimintaa ja sen tulee tähdätä itsenäisen toimintakyvyn saavuttamiseen ja ylläpitoon. Sen tulee osaltaan tukea kuntoutujan elämänhallintaa, sosiaalisia taitoja ja auttaa kuntoutujaa kiinnittymään yhteiskuntaan. Nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja tarvitsee tukea elämänhallinnan osalta esimerkiksi vuorokausirytmien hallinnassa, raha-asoiden hoitamisessa, arjen askareissa sekä itsenäistymiseen liittyvissä asioissa. Mielekäs päivätoiminta tuo struktuuria kuntoutujan päivään.

Monen nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan arki koostuu erilaisista hoitokäynneistä, joiden lisäksi päivissä tulee olla muutakin sisältöä esimerkiksi päivätoiminnan muodossa. Asu-

mispalveluyksiköissä tapahtuvan päivätoiminnan sisältöön vaikuttaa henkilökunnan omat kiinnostuksen kohteet. Päivätoimintaa suunniteltaessa, niin asumisyksiköissä kuin niiden ulkopuolellakin, tulee huomioida olemassa olevat palveluntarjoajat ja mahdollistaa olemassa oleviin palveluihin tutustuminen tuetusti. Liikuntaan ja hyvinvointiin liittyviin toimintoihin tulee tarjota mahdollisuuksia.

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kohdalla on syytä kiinnittää huomiota motivointiin. Motivoinnin lisäksi nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kohdalla tulee miettiä vapaaehtoisuuden roolia. Se, että mikään ei kiinnosta, eikä haluta tehdä mitään, ei ole vaihtoehto toiminnalle, vaan toiminnassa tulisi olla mahdollisimman monipuolisia vaihtoehtoja joista valita. Osaltaan motivointiin voi vaikuttaa esimerkiksi sillä, että työtoiminnasta on mahdollisuus saada rahallinen korvaus.

”tällasen kohderyhmän kanssa joutuu niinku miettimään et paljonko antaa sitä vapaaehtoisuutta et se on helppo ehkä kääntää et ei sitten tehdä mitään kun ei haluta et se on vapaaehtoista, mut sit jos tultais vastaan myös että niitä vaihtoehtoja olis monta ja yritettäis monesta eri näkökulmasta tuoda ne esiin että asiakkaalla olis oikeesti niinku vaihtoehtoja mistä valita eikä vaan se sitten ettei mitään tehdä.”

9 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastellaan tuloksia aikaisemman tutkitun tiedon valossa. Tulokset tarkastellaan opinnäytetyökysymyksittäin. Tulosten lisäksi tarkastellaan tämän opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä sekä kehittämissuhteita ja johtopäätöksiä.

9.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelu

Seuraavaksi tarkastellaan opinnäytetyön tuloksia opinnäytetyökysymyksittäin. Ensin tarkastellaan nuorten aikuisten palveluasumisen sisältöä sekä sisältöön vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen tarkastellaan nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvää yhteistyötä sekä päivätoimintaa.

9.1.1 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

Tämän opinnäytetyön tuloksissa ilmeni palveluasumisen sijainnin merkitys. Yksikön sijainnin tulee tukea nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan kuntoutumista ja yksikön sijainti pitkien välimatkojen päässä palveluista tulee olla perusteltua. Valviran Mielenterveyspalveluiden laatusuositus (2001) ja Sosiaali- ja terveysministeriön Mielenterveyskuntoutujien asumispalve-

luja koskeva kehittämissuositus (2007:13) ottavat kantaa sijainnin merkitykseen ja korostavat sen vaikutusta kuntoutumiseen. Suositusten mukaan sijainnin tulee olla lähellä kuntoutujan tarvitsemia palveluita sekä kuntoutujan kotia tai lähipiiriä. Asumisyksikön sijoittamista taa-jama-alueiden ulkopuolelle tulee välttää. Tuloksissa esiin tuli myös asumiseen liittyvä turvallisuus, joka luokitellaan Mielenterveyspalveluiden laatusuosituksessa (2001) yhdeksi palveluiden peruseriaa-alueista. Harjajärvi (2009) muistuttaa, että turvallisuuden varmistaminen on tärkeää, mutta se ei saa toimia valinnan mahdollisuuksien täydellisenä rajaajana (54).

Yhtenä palveluasumisen kriteerinä haastateltavat pitivät laitospääsemisen välttämistä. Laitospääsemisestä eroon pääseminen on yhtenä kehittämissuosituksena myös Salon ja Kallisen (2007) tutkimuksessa. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskevassa kehittämissuosituksessa (2007:13) suositellaan, että asumispalveluyksiköt olisivat kodinomaisia. Grenfors (2008) on tutkinut mielenterveyskuntoutujien asumispalveluita nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien asumisen tukena ja tuloksissa tulee ilmi kodinomaisuuden merkitys kuntoutujalle (53). Haastateltavat toivat esille nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien omien ja yhteisten tilojen tarpeen. Mielenterveyskuntoutujien omien tilojen kriteerit on eritelty Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskevassa kehittämissuosituksessa (2007:13. 25). Yhteiset tilat mahdollistavat Grenforsin (2008) mukaan psykososiaalisen tuen saamisen sekä vertaistuen (52,54). Myös Kiviniemi (2008) tuo esille nuorten aikuisten aktiivisuuden vertaistukijoina (97). Vertaistuen merkitys kuntoutujan arjen tukemisessa tulee esille myös Ympäristöministeriön kehittämishankkeen (2012) raportissa (37). Yksikään haastateltavista ei tuonut esille vertaistukeen liittyviä asioita haastattelun aikana. Henkilökunnan läsnäolosta haastateltavat keskustelivat melko suppeasti, mutta toivat kuitenkin esille myös vapaa-ajalle ulottuvan tuen ja ohjauksen tarpeen. Samansuuntaisia ajatuksia on Grenforsilla (2008), jonka mukaan erilaisille asiakasryhmille suunnatut palvelut mahdollistavat asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamisen. Henkilöstön määrän ja osaamisen tulee määräytyä kuntoutujan tarpeiden mukaan (STM 2007:13). Tarpeenmukaiset resurssit tulivat esille myös haastateltavien vastauksista.

Haastateltavien mukaan palveluasumisen tulee tukea eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä huomioida toiminnassa myös nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan perhe ja omaiset. Yhteistyön merkitys korostuu monissa eri tutkimuksissa ja suosituksissa. Yhteistyö ja verkostot ovat myös Valviran valtakunnallisen valvontaohjelman 2012-2014 (2012) määrittelemän valvonnan painopisteitä. Kiviniemen (2008) mukaan vanhemmat ja sisarukset ovat merkittäviä henkisen tuen lähteitä. Omaisten huomioiminen palveluiden järjestämisessä sekä toimiva omaisyhteistyö ovat tärkeitä elementtejä asumispalveluissa (Ympäristöministeriö 2012, 32. Miettinen 2009, 45).

Haastateltavat korostivat palveluasumisen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisen kuntoutumisen tukemisen merkitystä sekä toivat esille kuntoutumisen arvioinnin tarpeen esimerkiksi

puolueettomalla mittarilla. Suunnitelmallisuudella voidaan mahdollistaa itsenäisempään asuimuotoon tai kevyemmän tuen piiriin siirtyminen. Suunnitelmallisuus on myös osana Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen kehittämissuosituksista (2007:13), jossa suositellaan, että kuntoutujan palvelun tarve arvioidaan yksilöllisesti ja kirjataan yhteistyössä asiakkaan kanssa kuntoutussuunnitelmaan (23-24). Grenforsin mukaan palveluasuminen on merkittävä vaihe nuoren elämässä itsenäiseen elämään siirryttäessä. Tämän lisäksi asumispalveluiden sekä muiden palveluiden porrasteisuus tukee oman elämänhallinnan kokemusta (52-53). Suunnitelmallisuudella voidaan tukea tätä siirtymistä. Harjajärvi (2009) on samaa mieltä palveluasumisen toimimisesta kuntoutumisen välinaikana itsenäisempään asumiseen ja kevyemmän tuen piiriin siirryttäessä (50). Kiviniemi (2008) korostaa, että hoidon ja kuntoutuksen tavoitteita tulee selkiyttää ja saada nuori aikuinen aktiiviseksi vaikuttajaksi omaan kuntoutumiseensa ja sen arviointiin (101).

Asiakaslähtöisyys ja yksilölliset palveluratkaisut olivat esillä keskustelussa läpi haastattelun. Asiakaslähtöisyys korostuu myös kaikissa tähän opinnäytetyöhön käytetyissä tutkimuksissa. Haastattelussa ilmeni riittävän pitkäaikaisen, asiakkaiden tarpeiden mukaisen, kokonaisvaltaisen sekä itsenäistä toimintakykyä tukevan palveluasumisen tarve. Palvelun tavoitteena tulee olla itsenäisempään elämään siirtyminen, jotta palvelun tarve ei muutu pysyväksi. Miettisen (2009) mukaan mielenterveyskuntoutujien tarpeet, toiveet ja näkemykset helposti sivuutetaan palveluita järjestettäessä (107). Tämän lisäksi tällä hetkellä tarjonta ohjaa kysyntää, eikä tilaa yksilölliselle palveluiden räätälöinnille välttämättä ole (Harjajärvi 2009, 52-53). Kiviniemen (2008) mukaan asiakaslähtöisyys ja asiakkaan vaikutusmahdollisuudet omaan kuntoutumiseensa vaikuttavat positiivisesti sitoutumiseen ja oman elämän hallinnan kokemukseen. Tästä syystä asiakaslähtöisyyttä tulisi hyödyntää jo palveluiden ja tukimuotojen kehittämisvaiheessa. Hänen mukaansa hoitosuhteiden tulee olla myös riittävän pitkiä luottamusuhteen saavuttamisen ja elämäntilanteen hahmottamisen takia (97-98). Salo ja Kallinen (2007) ovat samaa mieltä kuntoutujien aseman vahvistamisesta ja vakiinnuttamisesta palveluiden luomisessa ja suunnittelussa (326-327). Suunnitelmallisuuden ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen voi osaltaan mahdollistaa luomalla riittävän laajan palveluvalikoiman, joka vastaa erilaisten asiakasryhmien erilaisiin tarpeisiin (Grenfors 2008, 53. Ympäristöministeriö 2012. 36. Harjajärvi 2009, 52-55.). Myös Miettinen (2009) on samaa mieltä siitä, että erilaisia asiakasryhmiä ei tulisi sijoittaa samaan asumispalveluyksikköön kuntoutumisen erilaisten tavoitteiden vuoksi (33).

Haastateltavien mukaan nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen tulee osaltaan tukea kuntoutujan elämänhallintaa. Elämänhallintaa tukeviksi toiminoiksi he kokivat esimerkiksi mielekkään tekemisen sekä sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpidon. Grenforsin (2008) mukaan nämä ovat elämän alueita, joissa nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja tarvitsee ammattilaisen tukea ja avustusta (52). Valkonen ym. (2006) sekä

Kiviniemi (2008) tuovat esille työn ja opiskelun merkityksen tärkeänä osana kuntoutusta. Työ ja opiskelu toimivat myös nykyhetken ja tulevaisuuden suuntaajina elämässä (Kiviniemi 2008, 86).

9.1.2 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyvä yhteistyö

Tämän opinnäytetyön tuloksissa korostui moniammatillisen yhteistyön tärkeys sekä tarve sen kehittämiseksi. Omaisten kanssa tehtävä yhteistyö ja erityisesti kuntoutujan itsensä kanssa tehtävä yhteistyö ovat myös tärkeässä asemassa.

Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien toimivan palvelutarjonnan ehtona ovat moniammatillisuus ja verkostoituminen. Haastateltavat kokivat, että tällä saralla on kehitettävää sekä tarvetta uusille toimintatavoille. Moniammatillisuudessa tulisi pyrkiä jatkuvuuteen, kokonaisvaltaisuuteen sekä koordinoitua toimintaan. Harjajärvi (2009) korostaa koordinoitua säilyttämistä asumispalveluiden palveluvalikoiman laajentuessa sekä sitä, että asumispalvelua ei voida tarkastella yksittäisenä elämän toimintona, vaan on tarkasteltava toimintojen kokonaisuutta (54). Sosiaali- ja terveysministeriö on suosituksessaan (2007:13) nostanut eri toimijoiden välisen yhteistyön yhdeksi kehittämisasiheeksi (21). Kettusen (2011) mukaan monialaista yhteistyötä tarvitaan palveluiden järjestämiseen ja toteutukseen (77). Samankaltaisia suosituksia sisältää myös ympäristöministeriön kehittämishanke (2012). Sen mukaan mielenterveyskuntoutujien parissa työskentelevien eri toimijoiden hyvien käytänteiden jakamista ja kehittämistä tulisi edistää sekä vahvistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä, niin kuntatasolla kuin sairaanhoitopiireissäkin (35). Haastateltavat kokivat erityisen tärkeäksi hoitavan tahon kanssa tehtävän yhteistyön. Moniammatillisuus mielenterveyskuntoutujien palveluiden osalta on määritelty jo laissa. Mielenterveyslain 5§ sekä päihdehuoltolain 9§ määrittävät mielenterveys- ja päihdekuntoutujien palveluiden asianmukaisen järjestämisen sujuvana moniammatillisena yhteistyönä. Haastateltavat totesivat myös henkilöstöressurssien vaikutuksen yhteistyön määrään. Harjajärven (2009) mukaan myös kuntien edustajat kokevat puutteelliset henkilöstöressurit mielenterveyskuntoutujien palveluiden järjestämisen haasteena (53).

Haastateltavat kokivat, että palveluihin liittyvässä yhteistyössä voisi hyödyntää aiempaa enemmän jo olemassa olevia palveluita, tiloja ja toimintamuotoja. Eri ammattilaisten asiantuntijuuden ja osaamisen hyödyntäminen sekä oppilaitosyhteistyö tulisi ottaa huomioon palveluita suunniteltaessa. Verkostoitumisen ja palveluiden välisen yhteistyön tuomia mahdollisuuksia tuovat esille myös Valkonen ym. (2006, 113) ja niistä mainitaan myös Ympäristöministeriön kehittämishankkeen (2012) suosituksissa.

Tämän opinnäytetyön tuloksissa ilmeni, että kuntoutujan itsensä kanssa tehtävään yhteistyöhön tulee kiinnittää huomiota palveluissa. Haasteeksi haastateltavat kokivat nuoren aikuisen

mielenterveyskuntoutujan osallistamisen ja kuulluksi tulemisen kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. He kokivat, että varsinkin moniammatillisissa tapaamisissa kuntoutujan voi olla vaikea ilmaista mielipidettään. Myös Miettinen (2009) tuo esille mielenterveyskuntoutujien kokeman tunteen siitä, että heidän tarpeet, toiveet ja näkemykset sivuutetaan palveluita järjestettäessä (107).

Haastateltavat kokivat oleelliseksi myös perheen ja omaisten kanssa tehtävän yhteistyön unohtamatta kuitenkin sitä, että kuntoutumisen keskipisteessä on nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja. Omaisten ja perheen kanssa tehtävää yhteistyötä käsiteltiin myös ensimmäisen opinnäytetyökysymyksen kohdalla (luku 9.1.1).

9.1.3 Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun päivätoiminnan järjestämisessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että toiminta on mielekästä, ohjattua, asiakaslähtöistä, suunnitelmallista, säännöllistä sekä tarpeita vastaavaa. Sen tulee tähdätä itsenäisen toimintakyvyn saavuttamiseen ja ylläpitoon sekä tukea kuntoutujan elämänhallintaa. Sen tulee huomioida kuntoutujan voimavarat ja mahdollisuuksien mukaan päivätoiminnan olisi hyvä tapahtua palveluasumisen ulkopuolella. Valkonen ym. (2006) ovat sitä mieltä, että työn tekeminen, työssä oppiminen ja työyhteisöön kuulumisen edesauttavat sosiaalistumista sekä lisäävät arvostuksen, kunnioituksen ja yhteiskunnan osallisuuden kokemusta. Tätä myötä myös yksilön voimavarat ja itsekunnioitus voi kasvaa. (110-113.) Grenfors (2008) on sitä mieltä, että mielenterveyskuntoutujien mielekkääseen toimintaan ja työmarkkinoille suuntautumiseen tulee kiinnittää huomiota (54). Kiviniemen (2008) mukaan nuorten aikuisten psykiatrisessa hoidossa olleiden elämää eteenpäin vieviin asioihin ja tulevaisuuden toiveisiin kuuluu muun muassa työ ja opiskelu (97-98). Jo aiemmin esille tullut erilaisille asiakasryhmille suunnattujen palveluiden tarve pätee myös päivätoiminnan järjestämiseen (Ympäristöministeriö 2012, 36. Harjajärvi 2009, 52. Valkonen ym. 2006, 106-110).

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että päivätoiminnan tulee osaltaan tukea yhteiskuntaan kiinnittymistä, elämänhallintaa sekä sosiaalisia suhteita. Työn ja opiskelun merkitys tulee esille muun muassa Kiviniemen (2008) tutkimuksessa. Kiviniemen (2008) mukaan opiskelu ja työssäkäynti ovat edellytyksiä pysyä aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä. Myös kuntouttavat ja toiminnalliset mielenterveyspalvelut ovat yhteydessä säännölliseen päivärytmiin sekä hyvään oloon. (85.) Ammatti ja työpaikka vahvistavat kokemusta yhteiskunnan jäsenenä olemisesta sekä toimivat väylänä itsenäistymiseen mahdollistamalla taloudellisen omavaraisuuden (83,102). Grenforsin(2008) mukaan riittävän tuen avulla myös psyykkisesti sairas nuori voi integroitua yhteiskuntaan (40).

Haastateltavat kokivat osaltaan päivätoiminnan haasteiksi motivoinnin sekä vapaaehtoisuuden. Yhtenä motivoinnin lisääjänä voi toimia työstä saatava rahallinen korvaus sekä valinnan vapaus. Valkonen ym. (2006, 104-113) sekä Salo ja Kallinen (2007, 327) mainitsevat muiden hyötyjen ohella työstä saatavat taloudelliset hyödyt sekä erilaisten työllistymismallien mahdollistamat yksilölliset ratkaisut. Jo aiemmin mainitut asiakaslähtöisyys sekä palveluiden monipuolisuus toimivat osaltaan motivaation lisääjinä. (Grenfors 2008. Kiviniemi 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö 2013:7).

9.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset kysymykset

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu koko tutkimusprosessin ajan pohtimaan tekemiään ratkaisuja sekä samanaikaisesti vastaamaan analyysin kattavuudesta sekä tutkimuksen luotettavuudesta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tuleekin arvioida koko tutkimusprosessin ajalta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijaa ohjaavat teoreettinen oppineisuus, arkielämän säännöt sekä omat ja tutkijakollegoiden ennako-oletukset, näin ollen laadullisen tutkimuksen pääsiällinen luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse. Luotettavuuden arvioinnin ollessa vahvasti tutkijalähtöistä, on laadullisten tutkimusten raportointi usein henkilökohtaisempaa ja ne sisältävät enemmän tutkijan omaa pohdintaa kuin määrälliset tutkimukset. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta on tärkeää pyrkiä kuvaamaan tutkimuksen kaikki vaiheet mahdollisimman tarkasti. Tämän lisäksi tulee kertoa mahdollisimman tarkasti miten saatuihin tuloksiin on päädytty. Avainasemassa ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole yksiselitteisiä ohjeita. (Eskola&Suoranta 2008, 208-211. Tuomi&Sarajärvi 2009, 140. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 231-232.)

Tässä opinnäytetyössä luotettavuutta ja tehtyjä ratkaisuja on pohdittu koko opinnäytetyöprosessin ajan keskustellen ja tehdyt päätökset ovat aina olleet perusteltuja opinnäytetyön menetelmien kannalta. Osaltaan tämän opinnäytetyön luotettavuuteen on vaikuttanut vahva teoreettinen osaaminen, jota on kerrytetty jo ennen prosessin alkamista opintojen suuntaamisella psykiatriseen hoitotyöhön. Aiheeseen liittyvät ennako-oletukset on pyritty tunnistamaan, jotta ne eivät ohjaisi aineiston analysointia. Osaltaan koko opinnäytetyöprosessin luotettavuuteen vaikuttaa se, että tämä opinnäytetyö on opinnäytetyöntekijöiden ensimmäinen opinnäytetyö. Kokemattomuuteen on pyritty vaikuttamaan vahvalla teoreettisella osaamisella, etukäteen valmistautumisella sekä perustelemalla kaikki tehdyt ratkaisut opinnäytetyön osalta. Tämän opinnäytetyön luotettavuutta lisää kahden opinnäytetyöntekijän osallistuminen opinnäytetyön tekoon.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu suurelta osalta sen laadusta. Laatuun vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa huolellinen valmistautuminen aineistonkeruuseen, esimerkiksi

haastattelurungon teko, haastattelun kulun suunnittelu ja tarkentavien kysymysten asettelu, haastattelijoiden koulutus sekä aineiston tallennukseen tarkoitetun teknisen välineistön toiminnan tarkistus. Haastattelutilanteen yksityiskohtainen ja kokonaisvaltainen kuvaileminen on tärkeää aineiston luotettavuuden kannalta. Haastattelutilanteeseen liittyy aina niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin johtuvia virhelähteitä. Haastateltava saattaa antaa vain sosiaalisesti suotavia vastauksia tai haastattelijasta saattaa johdatella haastateltavan vastauksia. (Hirsjärvi&Hurme 2008, 35, 184-185. Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Ryhmähaastattelua johtaa usein kokenut haastattelijasta. Ryhmädynamiikka sekä ryhmän sisäinen valtahierarkia saattavat vaikuttaa ryhmähaastattelun avulla kerätyn aineiston sisältöön. Jos haastateltavat ovat asiantuntija-asemassa saattavat vastaukset jäädä yleiselle tasolle, jolloin täsmäntävien kysymysten rooli ja haastattelijan kokemus korostuvat. Mitä korkeammasta asiantuntija-asemasta on kyse, sitä tärkeämpää on, että haastattelijasta osoittaa asiantuntijuutensa sekä sen, että on valmistautunut tilanteeseen. (Hirsjärvi&Hurme 2008, 63. Alastalo&Åkerman 2010, 379).

Tässä opinnäytetyössä aineiston kerääminen tapahtui täsmäryhmähaastatteluna, jossa haastateltiin asiantuntijaryhmää. Haastattelurunko (liite 4) tehtiin hyvissä ajoin ennen sovittua haastattelua, jotta se voitiin tarkistuttaa haastatteluun sopivaksi. Ajoissa tehty haastattelurunko mahdollisti myös esihaastattelun järjestämisen, jolloin haastattelun teemojen järjestys ja johdonmukaisuus voitiin kokeilla käytännössä. Tällä tavoin voitiin ennalta käsin lisätä kerättävän aineiston luotettavuutta. Esihaastattelu järjestettiin samassa tilassa kuin itse aineistonkeruuhaastattelu, jolloin aineiston tallentamista voitiin harjoitella. Huolellinen valmistautuminen etukäteen toi kokemusta ja varmuutta haastattelutilanteesta sekä haastattelun järjestämisestä kokemattomille opinnäytetyöntekijöille. Haastatteluaineiston luotettavuutta pyrittiin lisäämään lähettämällä haastattelun teemat haastateltaville ennen haastattelua.

Aineistonkeruuhaastattelussa luotettavuutta varmistettiin jakamalla haastateltaville muistiinpanovälineet sekä haastattelun teemat. Samalla mahdollistettiin mahdollisimman rikas haastatteluaineisto. Haastateltaville annettiin nimilaput puheenvuorojen jakamisen avuksi. Haastattelutilanteesta tehtiin pohjakuva (liite 9), josta ilmenee istumapaikat sekä tallennusvälineiden sijainti. Näin mahdollistetaan haastattelun toisinto tarvittaessa. Haastatteluaineiston laadun varmistamiseksi tallentamiseen käytettiin kahta nauhuria ja videokameraa. Aineiston laadukkuutta varmistettiin ohjeistamalla haastateltavia haastattelun kulusta sekä käytännön asioista haastattelun aikana, esimerkiksi puheenvuorojen pyytämisen suhteen (Liite 3). Virhetulkintoja pyrittiin vähentämään kertaamalla haastattelun keskeiset käsitteet. Haastattelutilanteen kulku oli suunniteltu etukäteen (Liite 3) ja opinnäytetyöntekijöiden roolit haastattelussa oli myös ennalta sovittu. Haastattelun teemat ja haastattelurunko oli sisäistetty hyvin ennen haastattelua. Teemojen tarkentamista varten oli laadittu valmiiksi kysymyksiä (Liite

4). Opinnäytetyöntekijät kiinnittivät huomiota erityisesti selkeään äänen käyttöön sekä asialliseen olemukseen. Tällä osoitettiin asiantuntijuutta ja tilanteeseen valmistautumista.

Opinnäytetyöntekijöiden kokemattomuus haastattelijoina saattaa vaikuttaa heikentävästi tämän opinnäytetyön aineiston luotettavuuteen. Tähän on kuitenkin pyritty vaikuttamaan huolellisella ennakovalmistautumisella ja suunnittelulla. Haastateltavat toivoivat, että haastattelu etenisi mahdollisimman nopeasti, tämä voi osaltaan vaikuttaa aineiston pinnallisuuteen. Haastattelun keskeiset käsitteet kerrattiin haastattelun alussa, mutta muutama haastateltava saapui myöhässä, joten keskeisiä käsitteitä täsmennettiin haastattelun kuluessa vielä tarpeen mukaan. Eräs haastateltavista ei päässyt paikalle ja hänen tilalleen tullut henkilö sai tiedon haastattelusta vasta juuri ennen haastattelun alkua. Tässä tilanteessa haastateltaville haastattelun ajaksi jaetut haastattelun teemat lisäsivät kerätyn aineiston luotettavuutta. Opinnäytetyöntekijöiden kokemattomuus näkyi osaltaan tulosten tarkastelussa, jolloin opinnäytetyöntekijöiden oli palattava takaisin alkuperäisen aineiston pariin tarkastamaan tiettyjä yksityiskohtaisia ilmaisuja.

Litterointi on syytä tehdä mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Ryhmähaastattelua litteroidessa ongelmia saattaa tuottaa haastateltavien tunnistaminen tilanteissa, joissa haastateltavat puhuvat päällekkäin tai ääni ei kuulu selkeästi. Litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteisiä sääntöjä. Jos litteroijia on useampia kuin yksi, tai litteroija ei ole haastattelun tekijä, on syytä sopia selvästi mitä litteroidaan ja miten. (Eskola&Suoranta 2008, 98. Hirsjärvi&Hurme 2008, 139-140.)

Tämän opinnäytetyön aineiston litterointi aloitettiin haastattelun jälkeisenä päivänä. Litterointi tehtiin aluksi yhdessä molempien opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Tällä mahdollistettiin se, että opinnäytetyöntekijät litteroivat aineiston samalla tavalla. Lopuksi opinnäytetyöntekijät vielä tarkastivat litteroinnin kokonaisuutena.

Tutkija tekee työskennellessään koko prosessin ajan eettisiä ratkaisuja. Jos tutkija tunnistaa eettisen problematiikan, hän myös todennäköisesti tekee eettisesti asiallista tutkimusta. Tutkimuksen eri vaiheisiin liittyy erilaisia päätöksiä, joihin tutkija itse vastaa omaan etiikkaansa nojaten. Tutkijan ammattitaitoa ja ammattietiikkaa mitataan tutkimuksen eettisten ongelmien tunnistamisessa ja niiden ennakoinnissa. Eettisyyden ja epäeettisyyden raja on häilyvä ja epäselvä, tämä vaatii tutkijalta herkkyyttä epäkohtien huomioimisessa. Eskola ja Suoranta käyttävät teoksessaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen (2008) Suojasen (1982) tekemää luetteloa tutkimukseen liittyvistä eettisistä ongelmakohdista. Luettelossa on mainittu seuraavia asioita: tutkimuslupaan liittyvät asiat, tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat, osallistumiseen liittyvät ongelmat sekä tutkimuksesta tiedottaminen. (52,59.)

Tässä opinnäytetyössä on pyritty tekemään eettisesti kestäviä ratkaisuja. Eettisiä ongelmia on mahdollisuuksien mukaan ennakoitu ja niitä on pohdittu etukäteen. Opinnäytetyöntekijät ovat tunnistaneet oman eettisen vastuunsa opinnäytetyöhön liittyen. Opinnäytetyötä varten haettiin tutkimuslupaa (Liite 1) heti kun opinnäytetyön kysymykset oli päätetty. Haastatteluun osallistuminen oli vapaa-ehtoista, mutta haastattelusta sovittiin haastateltavien esimiehen kanssa ja haastattelu kuului haastateltavien työaikaan. Tästä syystä vapaa-ehtoisuus ei välttämättä täysin toteutunut. Haastateltavia informoitiin haastattelun tallentamisesta nauhoittaen sekä videoiden. Tallenteet hävitetään tämän opinnäytetyön valmistuttua. Haastateltaville ilmoitettiin myös työn julkistamisesta sekä julkaisusta internetissä Theseus-tietokannassa. Haastateltavien nimet eivät tule julki aineiston analyysissä, eikä näin ollen voida identifioida kuka on sanonut mitään.

9.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimukset sekä kehittämisehdotukset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millaista palveluasumista nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille Itä-Uudenmaan alueella tarvitaan ja tavoitteena oli tuottaa Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle tietoa nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisällöstä.

Tämä opinnäytetyö tukee ajatusta siitä, että nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille tulee olla erityisesti tälle asiakasryhmälle suunnattuja palveluita sekä palveluasumista. Yhteenvetona voidaan todeta, että nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatut palvelut ovat tarpeen ja perusteltuja. Ne mahdollistavat voimavarojen hyödyntämisen ja integroitumisen yhteiskuntaan sen sijaan, että nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat ainoastaan sijoitettaisiin asumispalveluyksikköön. Tulevaisuutta ajatellen tämä tuo säästöjä yhteiskunnalle, koska kuntoutumisen myötä nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat voivat siirtyä kevyemmän, ja näin ollen edullisemmän, tuen piiriin.

Johtopäätöksenä voidaan pitää, että alueella tarvitaan suunnitelmallista, yksilöllistä ja asiakaslähtöistä palveluasumista nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Sen tulee tukea elämänvaiheelle tyypillistä toimintaa, kuntoutumista sekä elämänhallintaa ja tarjota mahdollisuus vertaistukeen. Palveluasumisen tavoitteiden tulee olla konkreettisia, jotta kuntoutumisen etenemistä voidaan arvioida ja siirtyminen itsenäisempään asumiseen on mahdollista. Palveluasumisen tehtävänä on tukea moniammatillisen yhteistyön toteutumista ja kehittämistä sekä näin myötävaikuttaa asiakkaan kokonaisvaltaiseen kuntoutumiseen. Moniammatillisuus mahdollistaa myös haasteena olevan kaksoisdiagnoosien huomioimisen. Tämä on mahdollista esimerkiksi tekemällä yhteistyötä päihdepalveluiden kanssa.

Yhteistyön osalta johtopäätöksenä voidaan todeta moniammatillisuuden olevan tärkeää nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Moniammatillisuuden tulee olla yhden tahon koordinoimaa, jotta toiminta on suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. Moniammatillisuutta tulee hyödyntää nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Se voi tapahtua esimerkiksi olemassa olevien palveluiden ja asiantuntija osaamisen hyödyntämisenä. Kuntoutumista suunniteltaessa itse nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja on pääosassa, mutta moniammatillisen tiimin ja omaisten tulee olla mukana suunnittelussa. Omaisten rooli nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan kuntoutumisessa on arvioitava yksilöllisesti, kuntoutuja on kuitenkin kuntoutumisen keskipiste. Palveluissa tulee huomioida myös omaisten tuen tarve esimerkiksi mahdollistaen vertais-tuen saaminen. Asiakkaan kanssa tapahtuvassa yhteistyössä on tärkeää, että nuori aikuinen mielenterveyskuntoutuja saa oman äänensä kuuluviin ja voi vaikuttaa saamiinsa palveluihin sekä oman kuntoutumisen suunnitteluun.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien päivätoiminnan tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja ohjattua. Sen on oltava voimavaralähtöistä ja tarpeenmukaista toimintaa. Riittävän monipuolisella tarjonnalla mahdollistetaan yksilöllisten ratkaisujen toteutuminen sekä motivoidaan nuoria aikuisia mielenterveyskuntoutujia osallistumaan toimintaan. Päivätoiminnan tulee olla vapaaehtoista, mutta jokaisen tulee osallistua voimavarojensa mukaan. Päivätoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on hyödynnettävä moniammatillista osaamista ja yhteistyötä, esimerkiksi tilojen käytössä sekä päivätoiminnan sisällössä.

Tämän opinnäytetyön tuloksia tarkastellessa heräsi ajatuksia nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumiseen liittyvistä kehittämisen kohteista. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeässä asemassa kuntoutumisen kannalta. Moniammatillisuuden koordinoinnin kehittäminen on yksi kehittämisehdotus. Kehittämistä kaipaa myös moniammatillisuuden ja verkostoinnin mahdollistaminen sekä työkultuurin luominen moniammatillisuuteen kannustavaksi. Myös hoitava tahon kanssa tehtävää yhteistyötä tulee vahvistaa.

Yhtenäisen arviointimenetelmän käyttö tukisi kuntoutujan tarpeita sekä yhtenäistäisi moniammatillisuuden toteutumista. Arviointi konkretisoisi kuntoutumisen tilaa ja etenemistä nuorelle aikuiselle mielenterveyskuntoutujalle.

Asiakaslähtöisyys ohjaa palveluasumista sekä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluita. Asiakaslähtöisyys ei kuitenkaan aina huomioi sitä, että asiakkaan ääni tulee kuuluksi. Kuulluksi tulemisen suhteen olisi siis kehitettävää. Esimerkiksi moniammatillisissa hoitoneuvotteluissa asiakkaan äänen kuulemisesta tulisi huolehtia ja mahdollistaa se. Tämä voisi mahdollistua esimerkiksi toimivan ja luottamuksellisen omahoitajasuhteen avulla.

Tämän opinnäytetyön edetessä nousi ideoita jatkotutkimusaiheiksi. Tämä opinnäytetyö on tehty asiantuntijanäkökulmasta ja olisi mielenkiintoista tietää, mikä olisi nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien oma käsitys siitä, millaiselle palveluasumiselle on tarvetta. Tähän opinnäytetyöhön haastateltiin esimiestason henkilöitä ja jatkotutkimusehdotuksena voisi tutkia nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien parissa työskentelevien näkökulmaa palveluasumisen tarpeesta. Moniammatillisuuden asema kuntouttavassa työskentelyssä on vahva ja sen kehittämistä tulisi tutkia. Tutkimus voisi painottua siihen mikä on työntekijöiden käsitys kehittämiskohteista ja moniammatillisuuden tarpeista sekä siitä miten moniammatillisuuden saisi vahvemmaksi osaksi työkuultuuria.

Lähteet

Aalberg, V., Siimes, M.A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Nemo.

Alastalo, M., Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktujen jäljillä. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, Nikander&Hyvärinen. Vastapaino. Tallinna. s. 372-392.

Dunderfelt, T. 2006. Elämänkaari psykologia. 9-13 painos. Helsinki: WSOY.

Eskola, J., Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos (1.p.1998). Tampere: Vastapaino.

Finlex. Erikoissairaanhoitolaki. 1062/1989.

Finlex. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 189/2001.

Finlex. Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä. 497/2003.

Finlex. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 812/2000.

Finlex. Kansanterveyslaki. 66/1972.

Finlex. Mielensterveyslaki. 1116/1990.

Finlex. Mielensterveysasetus. 1247/1990.

Finlex. Potilaslaki. 785/1992.

Finlex. Päihdehuoltolaki. 41/1986.

Finlex. Sosiaalihuoltolaki. 710/1982.

Finlex. Sosiaalihuoltoasetus. 607/1983

Finlex. Sosiaali- ja terveydenhuollon laki asiakasmaksuista. 734/1992.

Finlex. Sosiaali- ja terveydenhuollon asetus asiakasmaksuista. 912/1992.

Finlex. Vammaispalvelulaki. 380/1987.

Finlex. Vammaispalveluasetus. 759/1987.

Finlex. Terveydenhuoltolaki. 1326/2010.

Grenfors, O. 2008. Mielensterveyskuntoutujien asumispalvelut nuorten aikuisten mielensterveyskuntoutujien aikuistumisen tukena ja nuorten tulevaisuudenodotukset. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön- ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Harjajärvi, M. 2009. Kuntien näkemyksiä kehitysvammaisten ja mielensterveyskuntoutujien asumispalvelujen kysynnästä ja tarjonnasta sekä kehittämishaasteita. Kehitysvammaliiton selvityksessä: Toimivatko kehitysvammaisten ja mielensterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Toim. Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K., Miettinen. Helsinki. s.8-59

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.
- Järvikoski, A & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Kairi, T. 2009. Ihmistä kuuntelemalla ja yhdessä toimimalla kohti oikeudenmukaisia palveluja. Kehitysvammaliiton selvityksessä: Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Toim. Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K., Miettinen. Helsinki. s. 110-139.
- Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 4. Painos. WSOYpro. Helsinki.
- Kettunen, R. 2011. Mielenterveyskuntoutujien asuminen 2010. Kehittyvää erityisryhmien asumista. ASPA-selvityksiä 2/2011. Asumispalvelusäätiö ASPA.
- Kinnunen P. 2011. Nuoruudesta kohti aikuisuutta. Varhaisaikuisen mielenterveys ja siihen yhteydessä olevat ennakoivat tekijät. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö.
- Kiviniemi, L. 2008. Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämää eteenpäin vievistä asioista. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Koskisuus, J. 2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki. Edita.
- Kuokkanen, T., Melin, H., Naumanen, P., Painilainen, T. 2011. ”Elämän suuntaviivat vähän hukassa” Tutkimus nuorten huono-osaisuudesta. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.
- Miettinen, S. 2009.. Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien kokemat osallistumisrajoitteet asumispalvelujen järejstemisen haasteena. Kehitysvammaliiton selvityksessä: Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Toim. . Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K., Miettinen. Helsinki. s. 90-110
- Nurmi. J. 2000. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Näkökulmia kehityspsykologiaan. 1.-4.painos. Toim. Lyytinen P., Korhikangas M. & Lyytinen H. Helsinki: WSOY. s.256-274
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. 1 painos. Helsinki: WSOY.
- Nyyti ry. 25.1.2012. Elämänhallinta henkinen voimavara. Artikkel. Viitattu. 1.4.2013.
<http://www.nyyti.fi/tietoa/elamanhallinta>
- Porvoon kaupunki. 2011.Nuorten tuettu asuminen. Selvitys nykytilanteesta ja toimenpidetarpeista. 22.6.2011.
http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/maat/liitetiedostot/uutiset/nuorten_tuettu_asuminen_lopullinen.pdf
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Viitattu 20.03.2013.)
- Salo M. & Kallinen M. 2007. Yhteisasumisesta yhteiskuntaan? Mielenterveyskuntoutujan asumispalveluiden tila ja tulevaisuus. Mielenterveyden keskusliitto. Pori.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007:13. Asumista ja kuntoutusta. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskeva kehittämissuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:13. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. Mielenterveyspalveluiden laatusuositus. Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma(TATO) mielenterveyden valmistelu- ja seurantar ryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:9. Helsinki.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Latvia.

Valvira. 2012. Mielenterveys- ja päihdehuollon ympärivuorokautiset asumispalvelut sekä päihdehuollon laitoshoido. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012-2014. Sarjassa Valvontaohjelmia 5:2012. Helsinki.

Valvira. 7/2012. Omavalvonta yksityisessä sosiaalihuollossa. Ohje. Helsinki.

Valtioneuvosto. 2002. Kuntoutusselonteko eduskunnalle. Helsinki.

Valkonen, J., Peltola, U., Härkäpää, K. 2006. Työtä, tukea ja mielenterveyttä. Kokemuksia mielenterveyskuntoutujien työllistymismalleista. Kuntoutussäätiön tutkimuksia.

Ympäristöministeriö. 31.3.2012. Mielenterveyskuntoutujien asumisen kehittäminen. Työryhmäraportti. Ympäristöministeriön raportteja 10/2012. Helsinki.

Åstrand, R. 2007. ”Mustakin olis voinu tulla joku huligaani jos en mä olis siihen sirkukseen jumittunu” Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä - tapaustutkimus Suvelan sirkuksesta ja Iceheartsista. Kasvatustiede. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Pro-gradu tutkielma.

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa-anomus	48
Liite 2 Tutkimuslupa.....	50
Liite 3 Täsmäryhmähaastattelu alustus	51
Liite 4 Teemahaastattelun runko	52
Liite 5 Aineiston analysoinnin kuvaus	55
Liite 6 Opinnäytetyökysymys 1 kaavio	56
Liite 7 Opinnäytetyökysymys 2 kaavio	57
Liite 8 Opinnäytetyökysymys 3 kaavio	58
Liite 9 Pohjakuva haastattelutilanteesta	59

Liite 1 Tutkimuslupa-anomus

Haastattelulupa opinnäytetyötä varten

Porvoo 19.3.2013

Hei!

Olemme kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa Porvoon Laureasta. Teemme opinnäytetyötä Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle. Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistys on luomassa uutta toimintastrategiaa koskien nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluita. Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun asumispalvelun sisältöä.

Opinnäytetyömme lähestymistapa on laadullinen ja tiedonkeruumenetelmänä käytämme ryhmähaastattelua. Ryhmähaastattelu toteutetaan teemahaastatteluna. Tällä kirjeellä anomme lupaa saada haastatella seuraavia henkilöitä: sosiaalipalveluiden johtaja Maria Andersson, nuorisopalveluiden päällikkö Tuija Öberg, nuorisopalveluiden sosiaaliohjaaja Katja Voutilainen, lapsiperhetyön päällikkö Annika Immonen sekä aikuissosiaalityön päällikkö Anne Green. Haastateltavat valitsimme sen perusteella, koska he ovat allekirjoittaneet selvityksen nuorten tuetun asumisen nykytilanteesta ja toimenpidetarpeista 22.6.2011

(http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/muut_liitetiedostot/uutiset/nuorten_tuettu_asuminen_lopullinen.pdf).

Lapsiperhetyön päällikkö on vaihtunut, mutta toivoisimme nykyisen päällikön osallistuvan. Ryhmähaastattelu toteutetaan Porvoon Campuksella tai muussa yhteisesti sovitussa paikassa. Toiveena on, että haastattelu voidaan toteuttaa viikkojen 16-19 aikana. Pyydämme samalla lupaa saada videoida tai nauhoittaa haastattelu. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto hävitetään.

Teemahaastattelurunko lähetetään haastateltaville ennen haastattelutilannetta.

Liitteenä opinnäytetyösuunnitelma.

Ystävällisin terveisin,

Julia Block ja Helmi Jäppinen

Julia Block
julia.block@laurea.fi
0400-813533

Helmi Jäppinen
helmi.jappinen@laurea.fi
045-6301805

Ohjaavana opettajana toimii Maija-Leena Kukkonen maija-leena.kukkonen@laurea.fi
Yhteyshenkilönä toimii Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen toiminnanjohtaja Marianna Sorvali marianna.sorvali@ituspy.com

Liite 2 Tutkimuslupa

PORVOON KAUPUNKI

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

27.3.2013

10 §

Vireillepanija Julia Block ja Helmi Jäppinen

Asia TUTKIMUSLUPA-ANOMUS/ JULIA BLOCK JA HELMI JÄPPINEN

Perustelut Sairaanhoitajaopiskelijat Julia Block ja Helmi Jäppinen anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnatun palveluasumisen sisältöä.

Opinnäytetyön lähestymistapa on laadullinen ja tiedonkeruumenetelmänä käytetään teemahaastatteluna toteutettavaa ryhmähaastattelua.

Päätös Myönnetään

Maria Andersson
Sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja

LIITE Opinnäytetyösuunnitelma

JAKELU Julia Block
Helmi Jäppinen
Tuija Öberg, nuorisopalveluiden päällikkö
Annika Immonen, lapsiperhetyön päällikkö
Anne Green, aikuissosiaalityön päällikkö
Katja Voutilainen, nuorisopalveluiden sosiaaliohjaaja
Jenny Arponen, vs. sosiaalityön suunnittelija

Liite 3 Täsmäryhmähaastattelu alustus

Ryhmähaastattelu ma 13.5.2013 Porvoon Campus tila 2401

Tervetuloa ryhmähaastatteluun ja kiitos mielenkiinnostanne asiaa kohtaan.

Opiskelemme täällä Porvoon Laureassa sairaanhoitajiksi. Valmistumme ensi joulukuussa.

Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen kanssa. Opinnäytetyö on jatkoa aikaisemmin tänä keväänä tekemällämme kehittämistyölle, jonka tarkoituksena oli tutkitun tiedon avulla perustella Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen uudistuvaa toimintastrategiaa, jossa nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat huomioidaan omana asiakasryhmänään, sekä tuoda tahtotilaa tunnetuksi ja näkyväksi.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, minkälaista asumispalvelua tällä alueella tarvitaan nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille. Tämän ryhmähaastattelun teemat muodostuvat kysymyksistä, joihin opinnäytetyöllä haetaan vastauksia. Opinnäytetyön kysymykset pohjautuvat nuorista aikuisista mielenterveyskuntoutujista sekä mielenterveyskuntoutujista tehtyihin tutkimuksiin ja suosituksiin. Kehittämistyön ja opinnäytetyön johtopäätöksiä ja tuloksia Itä-Uudenmaan sosiaalipsykiatrisen yhdistys voi hyödyntää uutta toimintaa suunnitellessaan ja kehittäessään.

Näin alkuun käydään läpi muutamia asioita, joita on hyvä huomioida, jotta haastatteluaineistosta saadaan riittävän selkeä ja sisällöltään rikas. Ryhmähaastattelu nauhoitetaan ja videoidaan, jotta aineiston käsittely on helpompaa. Toivomme, että haastattelun teemoja käsitellään keskustelun omaisesti. Olemme varanneet haastattelulle aikaa noin 1,5 tuntia.

Avaamme nyt muutamia haastattelun keskeisiä käsitteitä.

Nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat ovat tässä yhteydessä 18-29-vuotiaita, joilla on diagnosoitu mielenterveys ongelma.

Palveluasumisesta käytämme Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmää, jossa kuntoutuja saa tarvitsemaansa intensiivistä ja pitkäjänteistä kuntoutusta mielenterveysongelmansa vuoksi sekä saa mahdollisuuden omatoimisuuden ja asumisen tiiviiseen harjoitteluun. Palveluasuminen voi olla ryhmäasumista tai omaan asuntoon saatavaa tukea, tässä ryhmähaastattelussa haemme vastauksia juuri ryhmäasumiseen. Palveluasumisen painopisteenä ovat monipuolinen kuntoutus ja toimintakyvyn sekä sosiaalisten suhteiden vahvistaminen. Henkilöstö on paikalla päivisin ja puhelinpäivystys toimii ympäri vuorokautisesti. **Päivätoiminnalla** tarkoitamme virikkeellistä ja kuntoutusta tukevaa toimintaa, esimerkiksi työpajat, vertaisryhmät, työllistävä toiminta, opiskelu.

Toivomme, että huomioitte muutaman käytännön asian keskustelun kuluksi. Toivomme, että yritätte välttää päällekkäin puhumista ja nostatte vaikka käden pystyyn kun haluatte seuraavan puheenvuoron. Jotta kaikki saavat mahdollisuuden tuoda julki näkökulmansa asioihin, tarvittaessa pyydämme käsimerkein saattamaan puheenvuoron loppuun. Tarpeen tullen ja tarkentaaksemme joitakin kohtia voimme palata jo käsiteltyihin aiheisiin.

Jos pelisäännöt ovat kaikille selvät eikä ole kysyttävää, voimme aloittaa. Aluksi jokainen voisi esitellä itsensä ja kertoa ammattinimikkeensä sekä kuvailla muutamalla sanalla rooliaan työryhmässä.

Liite 4 Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelu, 13.5.2013

Julia Block ja Helmi Jäppinen

1. Nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluasumisen sisältö

a. Kertokaa mitä teidän mielestänne on hyvä palveluasuminen

1. Voisitko kuvailla, minkälaista mielestänne on hyvä palveluasuminen?
2. *Mitä palveluita siihen kuuluu?*
3. *Minkälaiset puitteet hyvä palveluasuminen mielestänne tarvitsee?*
 - a. *Minkälainen merkitys mielestänne sijainnilla on palveluasumisen laatuun?*
 - b. *Mikä on mielestänne tilojen merkitys palveluasumisessa?*
 - i. *Mikä merkitys mielestänne tiloilla on yksilöllisyyden toteutumiseen?*
 - ii. *Mikä merkitys mielestänne tiloilla on yhteisöllisyyden toteutumiseen?*

b. Minkälainen käsitys teillä on siitä, millaiselle kuntouttavalle palveluasumiselle alueen nuorilla aikuisilla mielenterveyskuntoutujilla on tarvetta

1. *Kuvaile millaiselle palveluasumiselle on tarvetta?*
2. *Voitteko perustella näkökantanne?*
3. *Kertokaa esimerkkejä jostakin elämän osa-alueista, joissa teidän mielestänne nuorilla aikuisilla mielenterveyskuntoutujilla on erityistä tuen tarvetta, ongelmaa, tietämättömyyttä, neuvottomuutta, uusavuttomuutta*
 - a. *Minkälaista tukea mielestänne tarvitaan, esimerkkejä*
 - b. *Mitä voisivat olla tulevaisuuden haasteet?*

c. Voisitko kuvailla minkälaisia huomioon otettavia erityistarpeita mielestänne nuorilla aikuisilla mielenterveyskuntoutujilla on palveluasumiseen liittyen

Erityistarpeilla tässä yhteydessä tarkoitamme tähän elämänvaiheeseen liittyviä haasteita

1. *Kertokaa minkälaista tukea mielestänne nuoret aikuiset mielenterveyskuntoutujat tarvitsevat*
 - a. *aikuistumisen osalta (vastuun ottaminen, velvollisuudet)*
 - b. *itsenäistymisen osalta (talouden hoito, asuminen, opiskelu, työ)*

- c. *elämänhallinnan osalta (vuorokausirytmii, sosiaaliset verkostot, mielekäs vapaa-aika, hygienia, vastuu itsestä (esim. sairauden tunto, oireiden hallinta)*

2. Yhteistyö nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnattujen palveluiden toteutuksessa

a. Miten moniammatillisuus ja verkostoituminen mielestänne näkyy mielenterveyskuntoutujien palveluiden järjestämisessä tällä alueella

i. arjessa

ii. palveluissa

iii. kuntoutuksen toteutumisessa

1. Millaista yhteistyötä alueella on?
 - a. Voitteko kertoa esimerkkejä yhteistyön toteutumisesta
 - b. Voitteko kertoa esimerkkejä eri toimijoista/yhteistyökumppaneista
2. *millaisissa tilanteissa moniammatillisuutta ja verkostoitumista on?*
 - a. *Jos moniammatillisuutta ja verkostoitumista ei ole, niin miksi ei*
 - b. *Verkostoituminen käytännössä; minkälaista ja miten verkostoituminen tapahtuu*

b. Minkälaisena koette alueen moniammatillisen yhteistyön nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa

2. *Voitteko kertoa esimerkkejä?*
3. *Miten moniammatillisuus näkyy kuntoutussuunnitelmaa/tukipalvelusuunnitelmaa tehdessä?*
4. *Minkälaiset ovat mielestänne alueen moniammatillisuuden ja verkostoitumisen tulevaisuuden näkymät?*
 - a. *Ideoikkaa, miten mielestänne moniammatillisuutta ja verkostoitumista voisi kehittää/ kertokaa esimerkkejä?*

3. Miten voidaan mahdollistaa nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs ja kuntoutumista tukeva päivätoiminta

a. minkälaista on mielestänne nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille suunnattu mielekäs päivätoiminta

1. *Minkälainen käsitys teillä on nuoren aikuisen mielenterveyskuntoutujan arjesta?*
2. *Voitteko antaa esimerkkejä, millaista on mielekäs päivätoiminta?*

b. Miten mielestänne yhteistyötä voisi hyödyntää nuorille aikuisille mielenterveyskuntoutujille mielekkään päivätoiminnan järjestämisessä

1. *Kertokaa esimerkkejä jo olemassa olevasta toiminnasta?*
2. *Ideoikaa, miten verkostoitumista voidaan hyödyntää asiakasryhmän palveluita suunniteltaessa.*
 - a. *esimerkiksi tilojen päiväkäytössä ja ammattihenkilöiden osaamisen hyödyntämisessä, mielekkäässä toiminnassa?*
3. *Mitä ajattelette olemassa olevien yhteistyötapojen kehittämisestä?*

Liite 5 Aineiston analysoinnin kuvaus

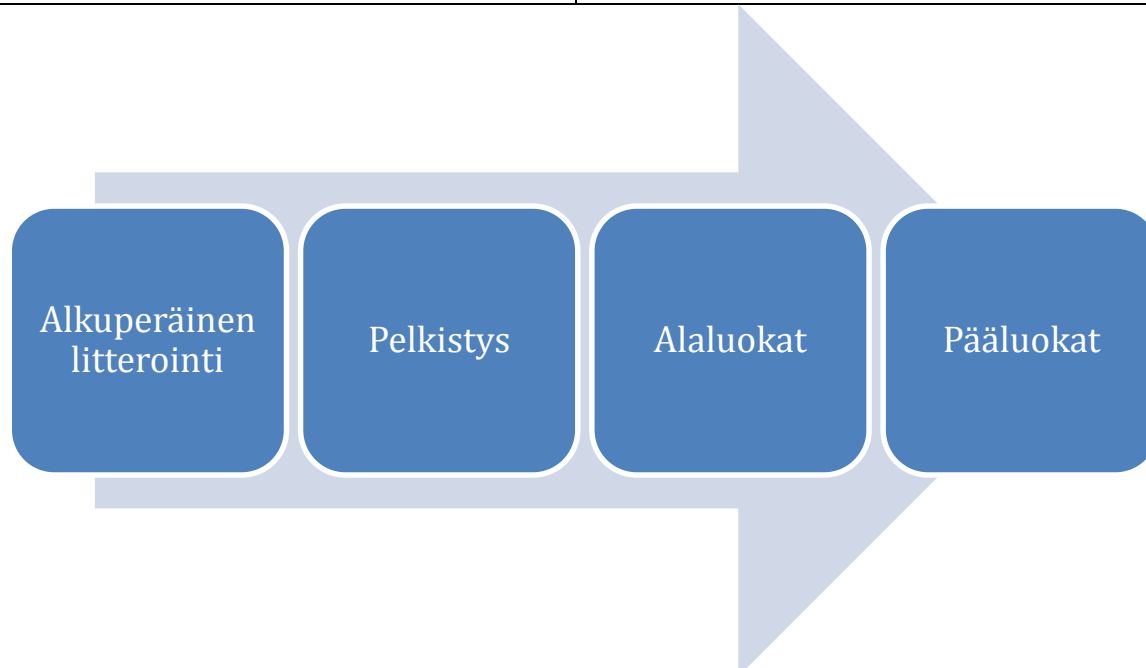
Alkuperäinen litteroitu aineisto:

Turvallinen paikka, ihan ehdottomasti on tärkeää että on et asiakas kokee sen tai asuja kokee sen turvalliseksi. ööö ja et se asuinpaikka tukis myös semmoseen itsenäiseen toimimiseen tietysti sen asiakkaan kykyjen mukaan mutta mielummin asiakkaan kykyjen kun resurssien mukaan et niitä resursseja pitäis löytyä sitte ja et se olis ehkä sijainniltaan ja olosuhteiltaan myös sellanen et se on mahdollisimman lähellä niin ku normaalia asumista että ei oo eristyksissä ellei siin oo sitte joku tietty pointti sen takia ja et olis riittävän pitkäaikaista tai sitten tietysti just asiakkaan tarpeiden mukaan mut et ei oo sellasia pätkiä ja sit mitä tuli täs jo aikasemmin et ne yksilölliset ratkaisut on mahdollisia.

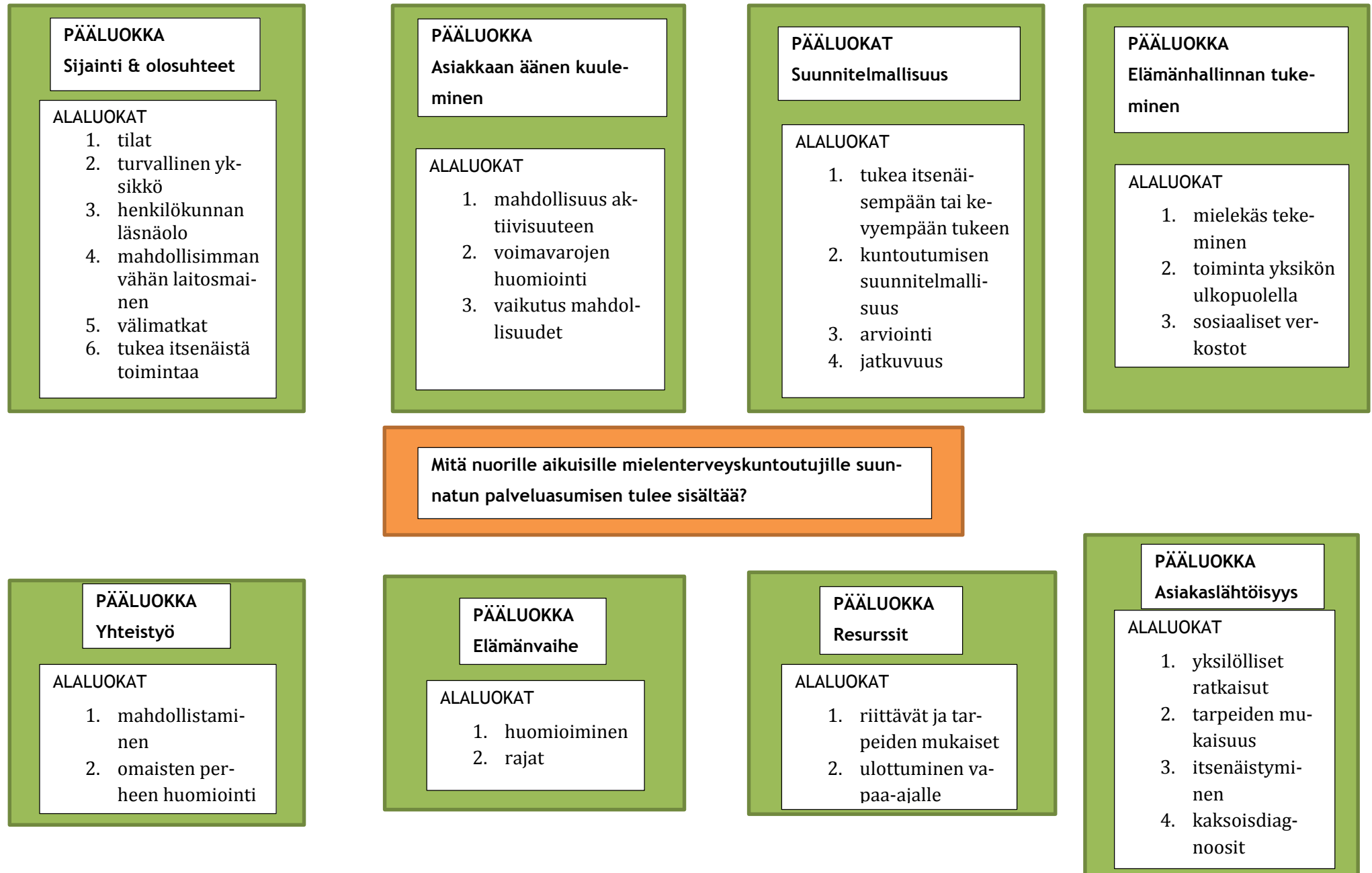
Pelkistetty ilmaisu ja avainsanat:

Paikan tulee olla **turvallinen asiakkaan näkökulmasta**. Asuinpaikan tulee **tukea** asiakasta hänen **kykyjensä mukaiseen itsenäiseen toimimiseen**. **Resurssien** tulee vastata asiakkaiden tarpeita. Paikan sijainnin ja olosuhteiden tulee olla mahdollisimman lähellä **normaalia asumista**, ettei paikka ole liian **eristyksissä**. Asumispalvelun tulee olla riittävän **pitkäaikaista** ja **mahdollistaa yksilölliset ratkaisut**.

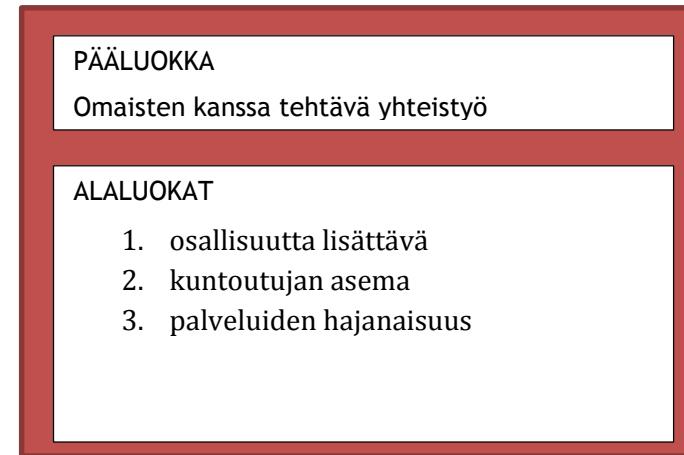
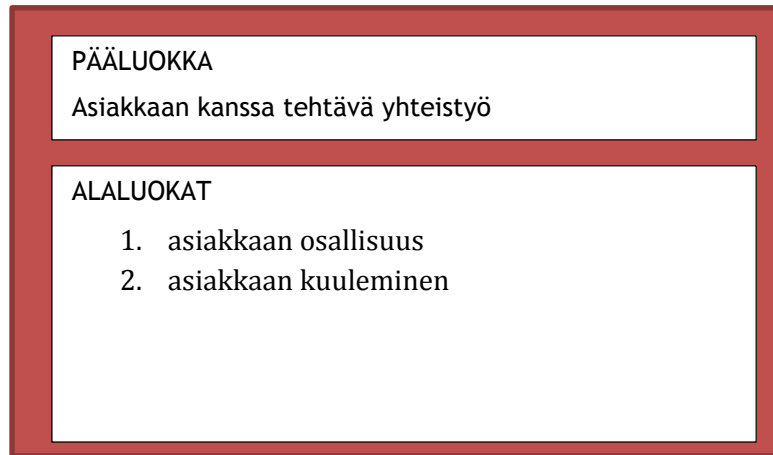
Alaluokka	Päälouokka
Turvallinen yksikkö, Mahdollisimman vähän laitosmainen, tukea itsenäistä toimintaa	Sijainti ja olosuhteet
Jatkuvuus	Suunnitelmallisuus
Riittävät ja tarpeidenmukaiset	Resurssit
Yksilölliset ratkaisut	Asiakaslähtöisyys
Voimavarojen huomiointi	Asiakkaan äänen kuuleminen

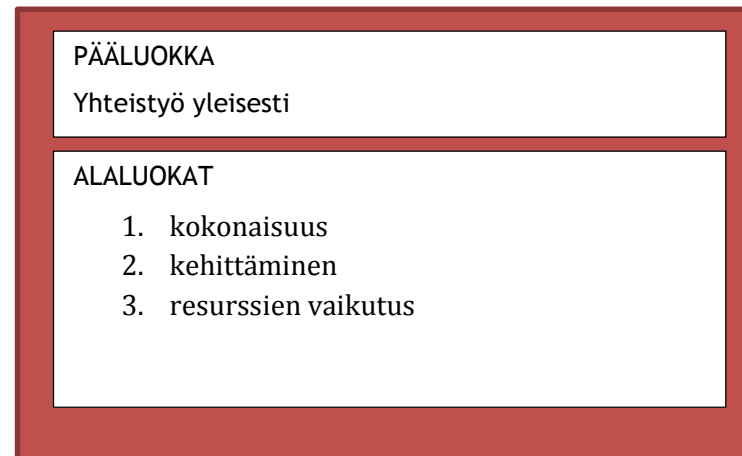
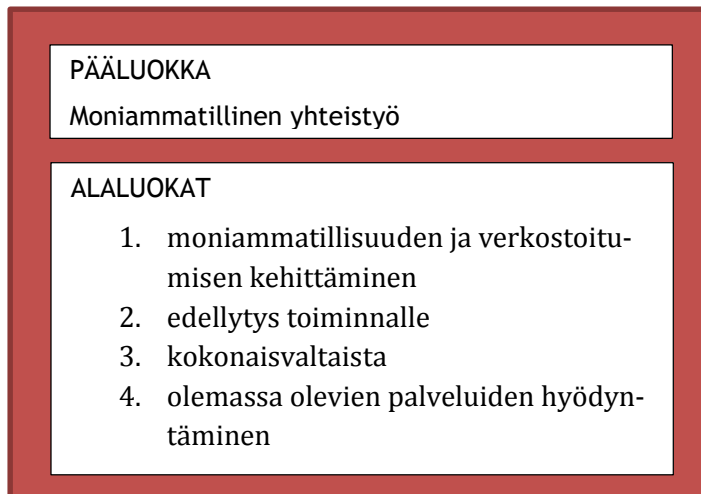
Liite 6 Opinnäytetyökysymys 1 kaavio

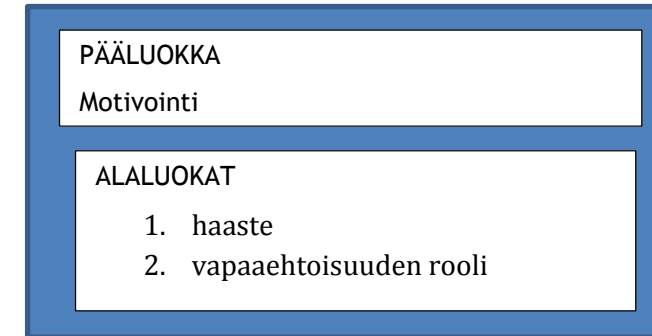
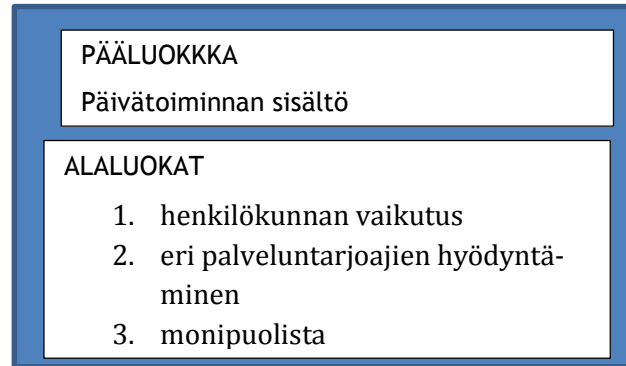
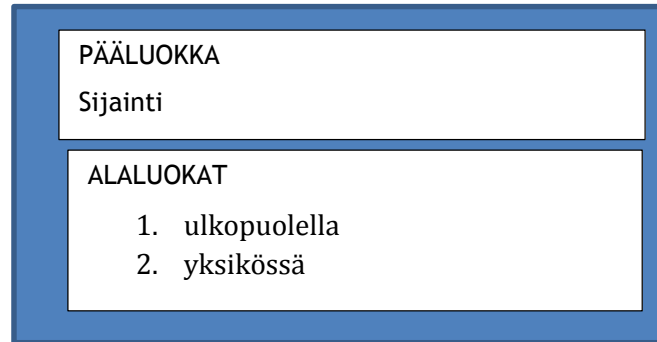
Liite 7 Opinnäytetyökysymys 2 kaavio

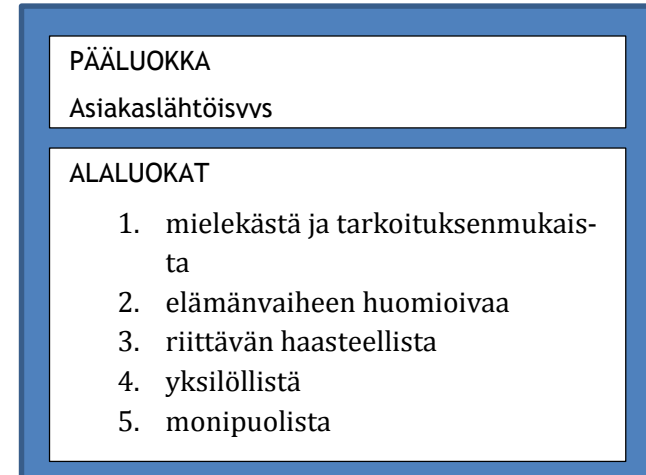
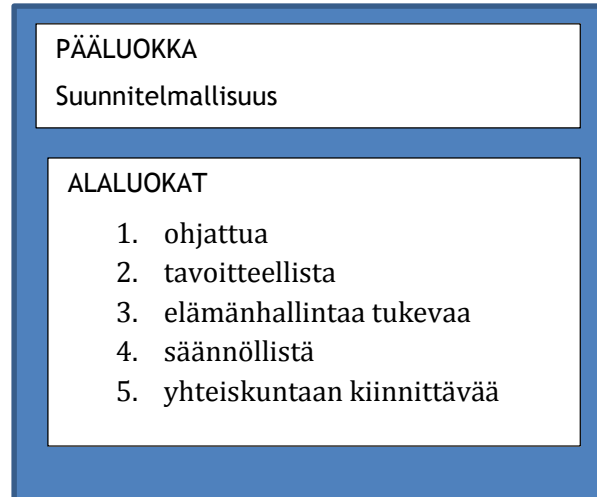
Millaista yhteistyötä nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien palveluihin liittyy?

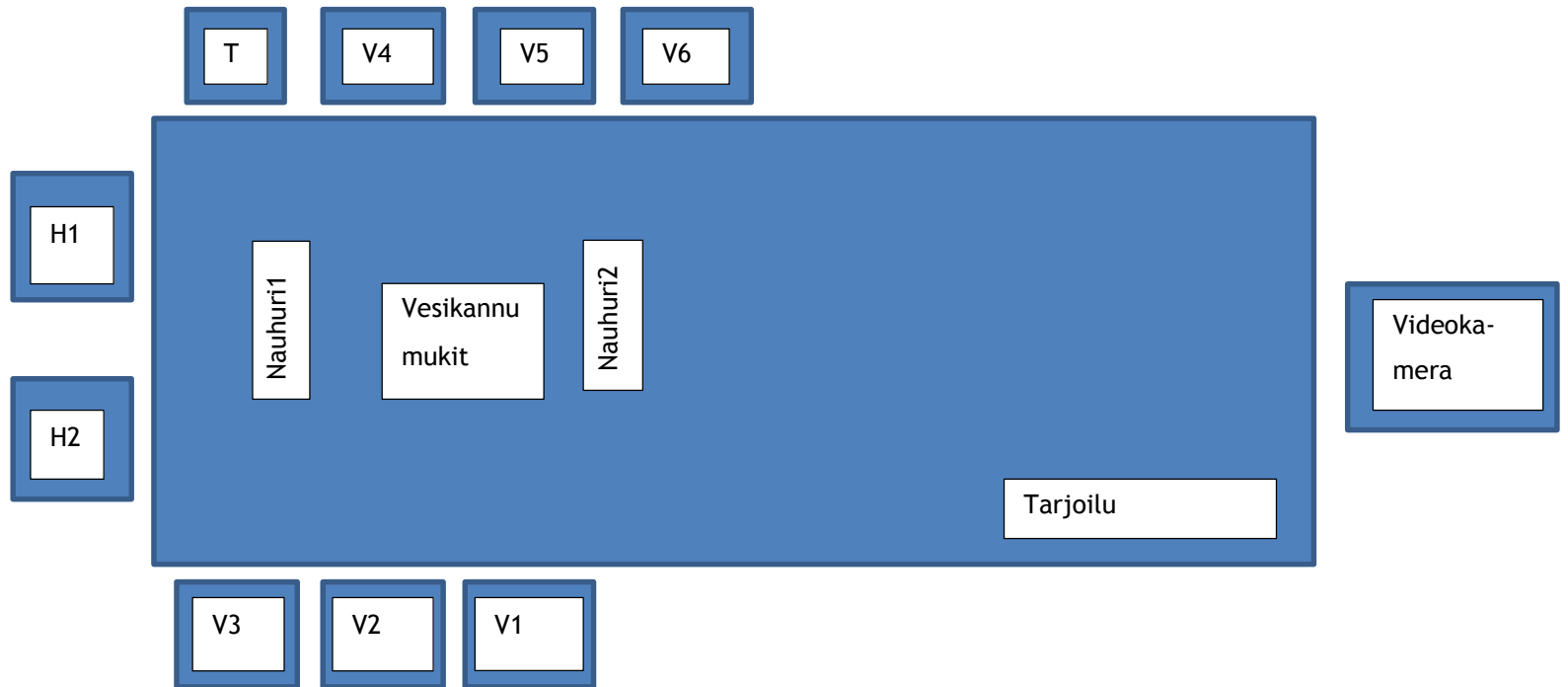
Liite 8 Opinnäytetyökysymys 3 kaavio

Minkälaista on nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutujien mielekäs päivätoiminta?

Liite 9 Pohjakuva haastattelutilanteesta

H1 & H2 = Haastattelijat
V1-V6 = Haastateltavat
T = Tyhjä paikka

